

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 6'2020

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

<https://doi.org/10.37634/efp.2020.6>

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. № 1328 (економічні науки). Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (фахове видання з обліку та аудиту).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Префікс doi журналу: 10.37634/efp.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії

внутрішніх справ України (Протокол № 11 від 16 червня 2020 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 26.06.2020

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2020
© "Економіка. Фінанси. Право",
2020

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 6'2020

(issued from 1994)

ISSN 2409-1944

<https://doi.org/10.37634/efp.2020.6>

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine of 21 December 2015 № 1328 (economic sciences). Order of Ministry of Education and Science of Ukraine on July 11, 2016 № 820 (legal sciences). Order of Audit Chamber of Ukraine on 21 December 2017 № 353/10 (accounting and audit).

Certificate of registration of a series of KV № 21620-11520PR dated October 12 2015.

Journal is awarded the international identification number ISSN 2409-1944 and included in the international Scientometrics base Index Copernicus.

Journal's doi: 10.37634/efp.

Founders:

Audit firm "Analytik" jointly with the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

Articles must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 11 dated June 16, 2020). Full or partial reprint of the

materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 26.06.2020

Format 60/84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office: 01001, Kyiv,

Khreshchatyk str., 44

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analytik", 2020
© "Economics. Finances. Law",
2020

Typography: LLC "International Business
Center"

Головний редактор

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України»

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бойко Антон Олександрович, к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, Сумський державний університет

Величко Олена Георгіївна, радник першого віце-прем'єра міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України

Вережубова Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, Білоруський державний економічний університет

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Ніжинський агротехнічний інститут Національного університету біоресурсів і природокористування

Головач Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції (навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Евангелос Сіскос, д.е.н., професор, Університет Західної Македонії

Криштопа Ірина Ігорівна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар Державного підприємства «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування»

Полякова Євгенія Сергіївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи (навчальний процес) Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, ректор Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Тринчук Віктор Вікторович, к.е.н., доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу Національного університету харчових технологій

Чижєвська Людмила Віталіївна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і аудиту Державного університету «Житомирська політехніка», академік Академії економічних наук України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Балгімбекова Гульнара, к.ю.н., завідувач кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління ПРАТ «Аудиторська фірма "Аналітик"», Заслужений юрист України

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України, полковник поліції

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., проф., заслужений юрист України, академік Міжнародної академії безпеки та конфліктології

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України

Мусін Куат Саніязданович, к.ю.н., старший викладач кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили, академік Національної академії наук вищої освіти України

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна". Заслужений юрист України.

Яровий Анатолій Олександрович, к.ю.н., доцент, професор кафедри права публічного адміністрування Маріупольського державного університету, суддя у відставці

Технічний редактор: Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна

Editor-in-chief

Levchenko Valentyna Petrivna, Dr. Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine"

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Boiko Anton Oleksandrovych, PhD Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics Department, Sumy State University

Velychko Olena Heorhiivna, Advisor to the First Vice Prime Minister of Ukraine - Minister of Economic Development and Trade of Ukraine

Verezubova Tatyana Anatolevna, Dr. Economics, Professor, Head of the Department of Finances, Belarusian State Economic University

Evangelos Siskos, Dr. Economics, Professor, University of Western Macedonia

Herasymovych Anatolii Mykhailovych, Dr. Economics, Professor, Nizhyn Agrotechnical Institute of National University of Bioresources and Nature Management

Holovach Tetiana Anatoliivna, Dr. Economics, Professor, Chief Scientist of the Scientific Laboratory for Criminal Police of the Educational and Scientific Institute № 1 of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv

Kryshchopa Iryna Ihorivna, Dr. Economics, Professor, Professor of Accounting and Taxation Department, Kyiv National Economic University after Vadym Hetman

Mantsevych Yurii Mykolaiovych, Dr. Economics, Associate Professor, Scientific Secretary of the State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development"

Pollakova Yevheniia Serhiivna, PhD Economics, Associate Professor of Finances and Banking Department, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»

Potyshniak Olena Mykolaivna, Dr. Economics, Associate Professor, Professor of the Production, Business and Management Department of the Kharkiv National Technical University of Agriculture after Petro Vasylenko

Prushkivskiy Volodymyr Hennadiiovych, Dr. Economics, Professor, First Vice-Rector of the Zaporizhia National Technical University

Tkachenko Serhii Anatoliiovych, Dr. Economics, Associate Professor, Rector of the Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»

Trynchuk Viktor Viktorovych, PhD Economics, Associate Professor of tourism and hotel business department, National University of Food Technology

Chyzhevska Liudmyla Vitaliivna, Dr. Economics, Professor, Professor of the Production, Professor of Accounting and Auditing Department, State University "Zhytomyr Polytechnic", Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine

Members of the editorial board of Law Sciences:

Balгимбекова Gulnara, PhD Law, Head of the constitutional and international law department, Karagandy State University after E.A. Buketov.

Holovach Volodymyr Volodymyrovych, PhD Law, Head of the Board of the Audit Firm "Analitik", Honored Lawyer of Ukraine

Konstantinov Serhii Fedorovych, Dr. Law, Professor, Head of the Administrative Activity Department of the National Academy of Internal Affairs

Vasylynychuk Viktor Ivanovych, Dr. Law, Professor, Professor of the Operational and Investigating Department of the National Academy of Internal Affairs, Honored Lawyer of Ukraine, Colonel of the Police

Hlushkov Valerii Oleksandrovych, Dr. Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Academician of the International Security and Conflict Academy

Luts Volodymyr Vasylovych, Dr. Law, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Academician of National Academy of Law Sciences of Ukraine

Musin Kuat Saniazdanovych, PhD Law, Senior Lecturer of the constitutional and international law department, Karagandy State University after E.A. Buketov.

Ozerskyi Ihor Volodymyrovych, Dr. Law, Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process Department of Black Sea National University after Petro Mohyla, Academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine

Frytskiy Yurii Olehovych, Dr. Law, Professor, Head of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines Department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University, Honored Lawyer of Ukraine

Yaroyvi Anatolii Oleksandrovych, PhD Law, Professor of Law and Public Administration Department, Mariupol State University, retired judge

Technical editor: Kutsiak Oleksandr Anatoliiovych

Issue Editor: Tumanian Anna Ohanesivna

ЗМІСТ

<i>Г.В. БУЛКОТ, С.М. КОВАЛЕНКО.</i> Особливості внутрішнього аудиту ефективності грошових потоків на підприємствах, установах, організаціях України	6
<i>М.М. ДАНИЛЮК, М.В. ДМИТРИШИН.</i> Особливості управління муніципальним майном	11
<i>Т.А. ГОЛОВАЧ.</i> Про питання надання аудиторських послуг із зовнішньої оцінки корупційних ризиків у діяльності підприємств і акціонерних товариств державної форми власності: підготовка та планування	14
<i>О.В. КОВАЛЬЧУК, К.В. КОВТУНЕНКО, О.В. СТАНІСЛАВИК.</i> Поняття "стратегія" у контексті стратегічного управління розвитком підприємства в умовах інтелектуалізації економіки	19
<i>О.А. КОВАЛИК, О.А. ВЕЛЄВА.</i> Характеристика транспортно-логістичного забезпечення діяльності підприємств України	22
<i>О.М. ШЕПТУХА, А.Ю. ЛАПТЄВА.</i> Оцінка кредитоспроможності позичальника за допомогою дискримінантного аналізу	25
<i>А.В. ЗАДОРЖНА.</i> Актуальні аспекти державної політики цифрового розвитку в Україні на сучасному етапі	29
<i>О.М. КРАВЧЕНКО, І.С. ФЕДОССЄВА.</i> Морські торгові порти та морське агентування в Україні в умовах глобалізації світової економіки	34

CONTENTS

H.V. BULKOT, S.M. KOVALENKO. Features of internal audit of cash flow efficiency at enterprises, institutions, organizations of Ukraine	6
M.M. DANYLIUK, M.V. DMYTRYSHYN. Features of municipal property management	11
T.A. HOLOVACH. On the issue of providing the audit services of the external assessment of corruption risks in the activity of enterprises and joint stock companies of the state form of ownership: preparation and planning	14
O.V. KOVALCHUK, K.V. KOVTUNENKO, O.V. STANISLAVYK. The concept of "strategy" in the context of strategic management of enterprise development in the conditions of intellectualization of the economy	19
O.A. KOVALYK, O.A. VELIEVA. Characteristics of transport and logistics support of Ukrainian enterprises	22
O.M. SHEPTUKHA, A.Y. LAPTIEVA. Assessment of the borrower's credit capacity using discriminative analysis	25
A.V. ZADOROZHNA. Actual aspects of state policy of digital development in Ukraine at the present stage	29
O.M. KRAVCHENKO, I.S. FEDOSIEIEVA. The sea trading ports and the sea agencies in Ukraine in the conditions of the world economy globalization	34

БУЛКОТ

Ганна Вікторівна
Purcanna@ukr.netк.е.н., доцент, Київський
національний економічний
університет імені Вадима
Гетьмана

УДК 657.633:658.153

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО
АУДИТУ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОШОВИХ
ПОТОКІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ,
УСТАНОВАХ, ОРГАНІЗАЦІЯХ УКРАЇНИFEATURES OF INTERNAL AUDIT OF CASH
FLOW EFFICIENCY AT ENTERPRISES,
INSTITUTIONS, ORGANIZATIONS OF
UKRAINEDOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.6.1>

КОВАЛЕНКО

Софія Миколаївна
Sofia.sirenko@gmail.comфахівець з надання
бухгалтерських послуг**BULKOT Hanna Viktorivna** – PhD in Economics, Associate Professor, Kyiv National Economic University after Vadym Hetman**KOVALENKO Sofiia Mykolaivna** – specialist in providing accounting services

У статті розкриваються питання, пов'язані з проведенням внутрішнього аудиту ефективності грошових потоків. Розглядаються особливості застосування аудиторських процедур, спрямованих на збір аудиторських доказів у процесі проведення перевірки грошових потоків. Досліджено методику та технологію проведення внутрішньої перевірки грошових потоків, а також розглянуто функції служби внутрішнього аудиту. Виділено основні етапи проведення внутрішнього аудиту ефективності грошових потоків. Розглянуто технологію проведення аудиту операцій з грошовими коштами, а також запропоновано нову систему внутрішнього аудиту ефективності на підприємствах, установах, організаціях.

* * *

В статье раскрываются вопросы, связанные с проведением внутреннего аудита эффективности денежных потоков. Рассматриваются особенности применения аудиторских процедур, направленных на сбор аудиторских доказательств в процессе проведения проверки денежных потоков. Исследована методика и технология проведения внутренней проверки денежных потоков, а также рассмотрены функции службы внутреннего аудита. Выделены основные этапы проведения внутреннего аудита эффективности денежных потоков. Рассмотрена технология проведения аудита операций с денежными средствами, а также предложена новая система внутреннего аудита эффективности на предприятиях, учреждениях, организациях.

* * *

Introduction. Cash has great importance in the organization and operation of any entity. However, as the practice of tax audits shows, a large number of abuses and violations occurs quite often. The main reason for that is an ineffective conduction of internal audit and ineffective implementation of controls in cash flow accounting. Cash flows are more or less free to circulate, so there is a high possibility of funds misuse by management. Therefore, performing an internal audit of cash flow efficiency is the opportunity to increase the efficiency of accounting and cash flow management in enterprises, institutions, organizations, and necessary and extremely relevant.

The purpose of the paper is to find ways to improve the audit of cash flows, generalize the theoretical and practical aspects of the internal audit of cash flow efficiency in local enterprises.

Results. This article addresses issues related to conducting an internal audit of cash flow efficiency. Aspects of the application of audit procedures in gathering audit evidence in the process of cash flow audit are considered. The methodology and technology of conducting an internal audit of cash flows are studied, as well as the functions of the internal audit service are considered. The main stages of the internal audit of the cash flow efficiency are highlighted. The technology of conducting an audit of cash transactions is reviewed, as well as a new system of internal performance audits at enterprises, institutions, and organizations is offered.

Conclusion. We see that internal audit is a very important part of business life. It doesn't matter if the company is a large multinational company with many thousands of currency units in operations every day, or if it is a local company that barely makes ends meet, in any case, checking the effectiveness of cash flows is an integral part of company's life. An internal audit of cash flow efficiency fights against misappropriation of funds, incompetent employees who use assets unwisely, corruption, etc. So, summarizing all the above, we can conclude that a well-organized system of internal audit of cash flow efficiency provides the company, institution, organization with investment attractiveness among shareholders, competitiveness in the market. Also, this service stimulates the further development of the enterprise and maximizes the wealth of both shareholders and ordinary employees, by increasing the market value of invested capital and increasing the quality of work.

Ключові слова: грошові кошти, грошові потоки, аудит ефективності грошових потоків, аудит грошових коштів, внутрішній аудит, аудиторські процедури, інвентаризація, робочі документи аудитора

Ключевые слова: денежные средства, денежные потоки, аудит эффективности денежных потоков, аудит денежных средств, внутренний аудит, аудиторские процедуры, инвентаризация, рабочие документы аудитора

Keywords: cash, cash flows, cash flow is efficiency audit, cash audit, internal audit, audit procedures, inventory, auditor's working papers

ВСТУП

Грошові кошти мають велике значення в організації та функціонуванні будь-якого підприємства. Проте, як показує практика проведення податкових перевірок, велика кількість зловживань та порушень трапляється доволі часто. Головною причиною якої є недостатнє ефективне виконання внутрішнього аудиту та контролю над веденням обліку грошових потоків. Грошові потоки мають більш-менш вільний характер обігу, тож існує ймовірність високого рівня зловживання грошовими коштами з боку керівництва. Тому виконання внутрішнього аудиту ефективності грошових потоків є актуальною можливістю для збільшення ефективності ведення обліку та управління грошовими потоками на підприємствах, установах, організаціях та є необхідним й надзвичайно актуальним.

Дослідженням теоретичних і практичних аспектів проведення внутрішнього аудиту ефективності грошових потоків приділяється увага багатьох учених. Серед них можна назвати таких, як Н.І. Гордієнко, О.В. Харламова, М.Ю. Карпенко, Г.В. Власюк, Н.І. Дорош, О.А. Петрик [1], А.М. Поддєрьогіна [6], М.І. Коваль, В.Г. Прушківський, Т.М. Тіховська, Ю.О. Нетреба, Ю.Б. Слободяник, О.Ю. Редько, В. Шевчук, А.Г. Швець [13], А.Є. Чуєнков [12], О.В. Філозоп [11] та ін. [4, 8, 10]. Проте, не зважаючи на підвищений науковий інтерес до проблем внутрішнього аудиту ефективності грошовими потоками та значну кількість наукових розробок у цьому напрямі, досі немає комплексного підходу до їх вирішення.

МЕТА статті – пошук шляхів вдосконалення аудиту грошових потоків, узагальнення теоретичних та практичних аспектів стосовно здійснення внутрішнього аудиту ефективності грошових потоків на вітчизняних підприємствах.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та теоретичною основою роботи є наукові праці вітчизняних та іноземних фахівців з аудиту грошових потоків підприємства. Під час написання статті використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналізу, синтезу, причинно-наслідкового зв'язку та системного підходу – у вдосконаленні внутрішнього аудиту ефективності грошових потоків; графічний – для наочного зображення результатів дослідження; абстрактно-логічного та комплексного підходів – для формування узагальнених висновків на основі системного аналізу і аудиту, теорії і практики особливостей формування грошових потоків на підприємстві.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі акти України, національні нормативні документи, що регламентують процес бухгалтерського обліку та аудиту, теоретичні розробки науковців, монографії, автореферати кандидатських дисертацій, посібники, збірники наукових праць, матеріали наукових конференцій, наукові фахові та періодичні видання, Інтернет-ресурси.

РЕЗУЛЬТАТИ

Термін «грошовий потік» з'явився у зарубіжній фінансовій літературі наприкінці 50-х рр. XX ст. Спо-

чатку термін використовувався виключно у процесі визначення вартості фінансових активів та оцінки ефективності реальних інвестиційних проектів. З часом це поняття набуло ширшого значення та використання у фінансовій практиці, що було зумовлено поступовим переходом від всебічного розгляду показників прибутковості до розгляду ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості. Визначальним етапом у розвитку економічної категорії «грошовий потік» став перехід до вирішення дилеми «ризик-прибутковість» як запобіжника ймовірного банкрутства та фінансового краху [5].

Д. Ван Хорн та Д. Вахович зазначають, що грошові потоки підприємства – це потоки готівкових коштів, які мають безперервний характер і власні обігові кошти [2, с. 217; 9, с. 109].

Тому, грошові потоки (рух грошових засобів) – це надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів (кошти у касі та на рахунках в банках, які можуть бути використані для поточних операцій, та короткострокові фінансові інвестиції, які можуть бути вільно конвертовані у певну суму коштів і мають незначний ризик відносно зміни вартості) [3].

Управління грошовими потоками є невід'ємною частиною життя підприємств. Кожного дня до каси підприємства надходять кошти, якими необхідно розпоряджатися. Однак через нечесність працівників, які мають доступ до цих коштів, а також через неефективне їх використання, компанія може понести величезні збитки. Саме для цього і проводиться внутрішній контроль ефективності грошових потоків. Внутрішній аудит – незалежна діяльність з перевірки та оцінки роботи суб'єкта господарювання в його інтересах. Метою такого контролю є допомога учасникам суб'єкта господарювання ефективно виконувати свої функції. Тому пропонуємо розглянути внутрішній аудит ефективності грошових потоків, який проходить у декілька етапів (рис. 1).

Як відомо, основними функціями служби внутрішнього аудиту є: контроль (контроль за відповідністю роботи підприємства вимогам законодавства та прийнятій політиці самого підприємства); аналітика (аналіз діяльності всіх служб підприємства); інформаційна (інформаційне забезпечення керівництва правдивою, повною та об'єктивною інформацією стосовно діяльності підприємства); консультування (надання консультацій для підвищення ефективності кожного відділу окремо та підприємства загалом) [7].

Загалом бачимо, що внутрішній аудит виконує багато важливих функцій для суб'єкта господарювання, а не лише слідкує за ефективним використанням коштів. Однак дана його функція є основною.

Таким чином, внутрішній аудит ефективності грошових потоків має бути спрямованим на розробку рекомендацій стосовно збалансованості грошових виплат та надходжень, а також на підтвердження правильності організації та методики ведення бухгалтерського обліку грошових коштів вимогам чинного законодавства з метою надання рекомендацій, спрямованих на вдосконалення системи обліку та підвищення ефективності використання грошових коштів.

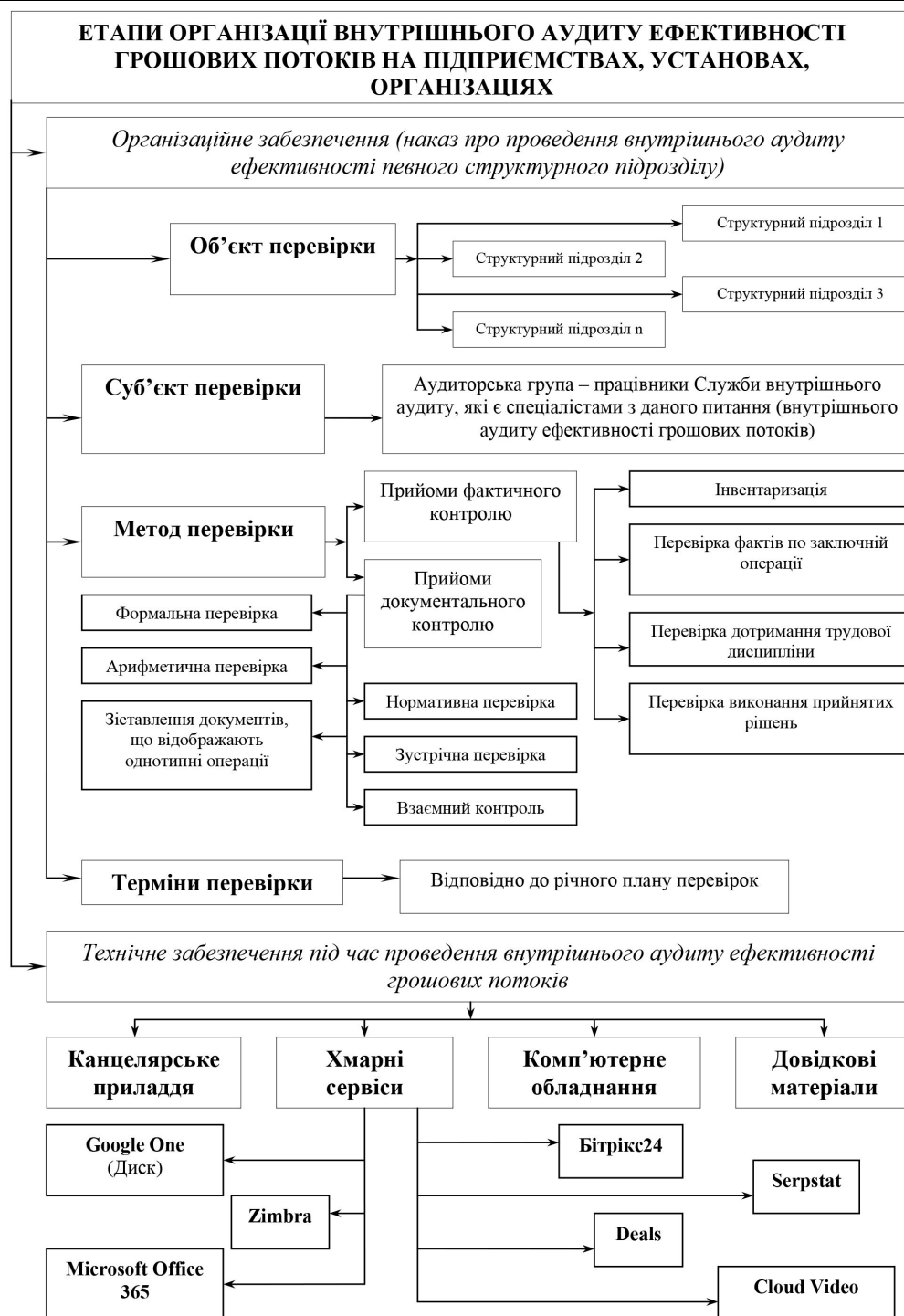

Рис. 1. Етапи організації внутрішнього аудиту ефективності грошових потоків на підприємствах, установах, організаціях [сформовано авторами на основі [11]]

У процесі проведення внутрішнього аудиту ефективності грошового потоку застосовуються наступні аудиторські процедури:

- інспектування та перегляд документів, запитання і підтвердження. За допомогою даних процедур здійснюється взаємна звірка документів банківської установи з бухгалтерськими документами організації на їх достовірність;

- відображення порядку обліку грошових коштів в обліковій політиці підприємства; зіставлення даних синтетичного обліку з журналами-ордерами та Головною книгою; арифметична перевірка правильності виведення залишків на кінець дня і підрахунку обо-

ротів з прибутку та витратами грошових коштів у виписках банку, звітах касира і облікових регістрах з руху грошових коштів на підприємстві та інше.

Однак задля ефективного застосування даних процедур аудитор повинен мати методіку та технологію проведення перевірки.

Таким чином, технологія проведення аудиту операцій з грошовими коштами повинна складатись з таких процесів: повної перевірки первинних облікових документів і облікових регістрів, їх оформлення і змісту; перевірки звітів касира, касової книги, грошових чеків, їх взаємозв'язку в обліковому процесі; перевірки звіту про рух грошових коштів і відпо-

відності його даних даним облікових регістрів; зіставлення показників виписки банку з даними документів, які додаються до неї; звірки даних виписок з обліковими регістрами з руху і залишків грошових коштів; звірки даних облікових регістрів із записами у головній книзі.

Також можна виділити декілька етапів, з яких повинен складатися внутрішній аудит ефективності грошових потоків:

1) насамперед необхідно перевірити наявні договори матеріальної відповідальності та повноту й своєчасність проведення інвентаризації каси й наявних грошових еквівалентів;

2) на другому етапі слід перевірити надходження грошових потоків. Внутрішній аудитор мусить звірити правильність і своєчасність документального оформлення оприбуткування грошових потоків первинними документами типової форми;

3) на наступному етапі аудитор має підтвердити інформацію стосовно фактичних залишків грошових коштів та їх еквівалентів у касі та на поточних рахунках в банківських установах;

4) четвертий етап має бути пов'язаний з контролем вибуття грошових коштів та їх еквівалентів. На даному етапі відбувається документальна перевірка первинних та зведених документів;

5) наступним кроком буде проведення аналізу грошових коштів. На підставі первинних документів та аудиторських процедур внутрішній аудитор повинен оцінити грошові потоки, рівень забезпеченості грошовими коштами, їх ефективне використання та вплив на розрахункові операції та інше;

6) останнім етапом буде складання та подання аудитором аудиторського звіту. Аудиторський звіт розкриває результати перевірки. Якщо виявлені порушення чи недоліки, аудитор повинен визначити заходи стосовно вирішення та поліпшення проблемних питань.

Також внутрішній аудитор на даному етапі повинен визначити основні напрями щодо підвищення ефективності використання грошових коштів та здійснює розрахунок оптимального залишку грошових коштів на поточному рахунку.

Тому задля належного проведення внутрішнього аудиту використовуються наступні методи: інвентаризація, за допомогою якої можна перевірити фактичну наявність грошових коштів та їх еквівалентів. Під час інвентаризації аудитори можуть самі її здійснювати або спостерігати за процесом її проведення; перерахунок даних, під час якого має підтвердитися достовірність арифметичних підрахунків грошових потоків; підтвердження, під час якого надходить інформація стосовно правильного відображення операцій у бухгалтерському обліку; перевірка дотримання правил обліку окремих господарських операцій; усне опитування; перевірка документів застосовується аудитором для підтвердження правильності відображення у бухгалтерському обліку надходження, наявності і використання грошових потоків; аналітичні процедури, що використовуються для зіставлення наявності та руху грошових коштів та їх еквівалентів з даними бухгалтерського обліку.

На нашу думку, було б доцільним запровадити

таку систему внутрішнього аудиту ефективності грошових потоків на підприємстві, за якої б лише керівник чи власник підприємства знав би, що вона існує. Це можна зробити таким способом, щоб зібралась певна команда аудиторів серед вже працюючих осіб, які б додатково до своєї основної роботи проводили контроль за грошовими потоками. Водночас, щоб інші працівники не здогадувались стосовно ролі цих осіб в компанії. Така ситуація підвищила б рівень якості перевірки, оскільки не було б можливості підготуватись до аудиту й створити видимість чесності й якості.

Якщо на підприємстві немає досить кваліфікованих осіб, щоб вони змогли проводити внутрішній аудит, то можна знати таку особу, однак також основною її роботою зробити іншу сферу. За такої ситуації до цієї особи будуть більш підозріло ставитись, однак все одно не настільки як до аудитора, про якого всім відомо.

Також для полегшення контролю за грошовими потоками можна максимально перевести підприємство на безготівкові розрахунки. У такому випадку зменшується вірогідність появи альтернативного каналу виходу коштів, їх відмивання та крадіжки. Така система полегшить роботу службі внутрішнього аудиту.

Отже, внутрішній аудит дозволить власникам підприємства дізнаватись інформацію стосовно руху грошових потоків у компанії, вносити зміни у ці дії тощо. Водночас не обов'язково зв'язуватись з незалежними аудиторами, які хоч і виконують свою роботу добре, однак можуть створити певну низку проблем.

ВИСНОВКИ

Ми бачимо, що внутрішній аудит є дуже важливою складовою життя суб'єктів господарювання. Не є важливим, чи компанія є великою транснаціональною компанією, в котрій кожного дня справа йде з багатьма тисячами грошових одиниць, чи це локальне підприємство, яке ледве зводить кінці з кінцями, в будь-якому випадку перевірка ефективності грошових потоків є невід'ємною частиною життя компаній.

Внутрішній аудит ефективності грошових потоків бореться з проявами незаконного привласнення грошових коштів, з некомпетентними співробітниками, що нерозумно використовують запаси, з проявами корупції тощо. На жаль, в Україні організація процесу внутрішнього аудиту недостатньо досліджена, у багатьох наукових працях відсутній аспект практичного висвітлення питання. Процес організації внутрішнього аудиту ефективності грошовими потоками має бути здійснений для отримання оперативної інформації та, що є дуже важливим, прийняття управлінських рішень.

Якщо розглядати систему внутрішнього аудиту ефективності грошовими потоками з фінансового боку, то можна прийти до висновку, що витрати на внутрішній аудит є набагато меншими за позитивний ефект від даної процедури. Організована система внутрішнього аудиту ефективності грошовими потоками є запорукою того, що в майбутньому буде зменшена кількість працівників, що дозволяють собі необдумані або незаконні операції з грошовими потоками. Крім цього це викличе більш правильні та ефективні управлінські дії.

Отже, узагальнюючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що гарно організована система внутрішнього аудиту ефективності грошовими потоками забезпечує підприємству, установі, організації інвестиційну привабливість серед акціонерів, конкурентоспроможність на ринку. Також дана служба добре стимулює подальший розвиток підприємства і максимізує добробут як акціонерів, так і звичайних працівників, за рахунок збільшення ринкової вартості вкладеного капіталу та збільшення якості праці. Тому внутрішній аудит ефективності грошових потоків є неодмінною частиною обов'язкового аудиту фінансової звітності, тому що під час його проведення аналізуються, використовуються, перевіряються, узгоджуються майже всі форми фінансової звітності.

Список використаних джерел

1. Аудит / О.А. Петрик та ін. Київ, 2015. 643 с.
2. Ван Хорн Дж. Основы управления финансами / пер. с англ.; гл. ред. серии Я.В. Соколов. Москва: Финансы и статистика, 1999. 800 с.
3. Матківська Т.Я., Бондаренко О.М. Аудит грошових коштів: організація проведення, проблеми та вдосконалення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 4/2. С. 6-9.
4. Меліхова Т.О., Веровкіна А.С. Удосконалення методики перевірки грошових коштів у національній валюті. *Інвестиції: практика та досвід*. Економічна наука. 2019. № 1. С. 24-29.
5. Нездойминога О.Є., Красота О.Г. Особливості внутрішнього аудиту грошових коштів підприємства. *Інфраструктура ринку. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2019. Випуск 30. С. 528-536.
6. Поддєрьогіна А.М. Фінансовий менеджмент. К.: КНЕУ, 2005. 627 с.
7. Прушківський В.Г., Тіховська Т.М. Теоретичні і прикладні аспекти управління грошовими потоками на підприємстві. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2007. № 3. С. 36-40.
8. Сергєєва О.Р. Сутність та основні аспекти управління грошовими потоками підприємства. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. № 12. Ч. 2. С. 107-110.
9. Сердюков К.Г., Тимчук Х.С. Управління грошовими потоками підприємства. *Гроші, фінанси і кредит*. Східна Європа: *Економіка, бізнес та управління*. 2019. Випуск 4 (21). С. 522-527.
10. Усатенко О.В., Пашкевич М.С. Аналіз грошових потоків в системі обов'язкового аудиту венчурних фондів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Випуск 23. Ч. 2. С. 105-109.
11. Філозоп О.В. Організація процесу внутрішнього аудиту на підприємстві. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. Міжнародний збірник наукових праць. 2016. Випуск 1(13). С. 370-375.
12. Чуєнков А.Є. Сутність та організація служби внутрішнього аудиту. URL: <http://soskin.info/ea/2010/7-8/201055zmist.html>
13. Швець А.Г. Суть внутрішнього аудиту та його організація на підприємстві URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=28156>

References

1. Audit / O.A. Petryk et.al. Kyiv, 2015. 643 p. (in Ukrainian)
2. Van Khorn Dzh. *Fundamentals of financial management / trans. from English; ed. Ya.V. Sokolov*. Moscow: Finances and Statistics, 1999. 800 p. (in Russian).
3. Matkivska T.Ya., Bondarenko O.M. Cash audit: organization, problems and improvements. *Economics. Finances. Law*. 2020. № 4/2. pp. 6-9. (in Ukrainian).
4. Melikhova T.O., Verovkina A.S. Improving the methodology of checking funds in the national currency. *Investments: practice and experience. Economic science*. 2019. № 1. pp. 24-29. (in Ukrainian).
5. Nezdoimynoha O.Ye., Krasota O.H. Features of the internal audit of cash of the enterprise. *Market infrastructure. Accounting, analysis and audit*. 2019. Issue 30. pp. 528-536. (in Ukrainian).
6. Poddierohina A.M. *Financial Management*. Kyiv: KNEU, 2005. 627 p. (in Ukrainian).
7. Prushkivskiy V.H., Tikhovska T.M. Theoretical and applied aspects of cash flow management in the enterprise. *Formation of market relations in Ukraine*. 2007. № 3. pp. 36-40. (in Ukrainian).
8. Serhieieva O.R. The essence and main aspects of cash flow management of the enterprise. *International economic relations and the world economy*. 2017. № 12. part 2. pp. 107-110. (in Ukrainian).
9. Serdiukov K.H., Tymchuk Kh.S. Cash flow management of the enterprise. *Money, finance and credit. Eastern Europe: Economics, Business and Management*. 2019. Issue 4 (21). pp. 522-527. (in Ukrainian).
10. Usatenko O.V., Pashkevych M.S. Analysis of cash flows in the system of mandatory audit of venture funds. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy*. 2019. Issue 23. Part 2. pp. 105-109. (in Ukrainian).
11. Filozop O.V. Organization of the internal audit process at the enterprise. *Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis. International collection of scientific works*. 2016. Issue 1 (13). pp. 370-375. (in Ukrainian).
12. Chuienkov A.Ye. The essence and organization of the internal audit service. URL: <http://soskin.info/ea/2010/7-8/201055zmist.html> (in Ukrainian).
13. Shvets A.H. The essence of internal audit and its organization at the enterprise. URL <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=28156> (in Ukrainian)

ДАНИЛЮК
Марія Миколаївна
malculum@ukr.net

УДК 338.2

ДМИТРИШИН
Марта Василівна
martadmytryshyn@hotmail.com

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МУНІЦИПАЛЬНИМ МАЙНОМ

FEATURES OF MUNICIPAL PROPERTY MANAGEMENT

к.е.н., викладач, Івано-
Франківський навчально-
науковий інститут
менеджменту Тернопільського
національного економічного
університету

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.6.2>

к.е.н., доцент, Івано-Франківський
навчально-науковий інститут
менеджменту Тернопільського
національного економічного
університету

DANYLIUK Mariia Mykolayivna – PhD in Economics, lecturer, Ivano-Frankivsk Educational and Scientific Institute of Management of Ternopil National Economic University

DMYTRYSHYN Marta Vasylivna – PhD in Economics, Associate Professor, Ivano-Frankivsk Educational and Scientific Institute of Management of Ternopil National Economic University

У статті розглядається актуальне питання муніципального майна як матеріальної основи для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку територіальної громади на сучасному етапі. Виявлено, що муніципальне майно є матеріальною і фінансовою основою для місцевого самоврядування. Визначено, що об'єкти комунальної власності призначені для задоволення соціальних, житлово-комунальних, побутових та інших потреб населення відповідної територіальної громади. Виокремлено основні стадії системи управління майновим комплексом територіальної громади.

* * *

В статье рассматривается актуальный вопрос мунципального имущества как материальной основы для обеспечения устойчивого социально-экономического развития территориальной общины на современном этапе. Выявлено, что муниципальное имущество является материальной и финансовой основой для местного самоуправления. Определено, что объекты коммунальной собственности предназначены для удовлетворения социальных, жилищно-коммунальных, бытовых и других потребностей населения соответствующей территориальной общины. Выделены основные стадии системы управления имущественным комплексом территориальной общины.

* * *

Introduction. Since the introduction of decentralization reform and reform of the territorial organization of power in Ukraine has happened, the issue of property management of united territorial communities became more relevant. After all, the property owned by the territorial community, is the economic basis for ensuring the welfare of the population in the municipality. The paper considers with the main issue of municipal property as a material basis of sustainable socio-economic development of the territorial community at the present stage.

The purpose of this paper is to identify the features and problems of municipal property management, as well as to find possible ways to solve them.

Results. In the paper it is defined that municipal property is the material and financial basis for local self-government. The point that the objects of communal property are intended to meet the social, housing and communal, household and other needs of the population of the respective territorial community is showed. The main stages of the property community management system of the territorial community are justified. It is determined that the result of managerial influence can have several consequences: positive, neutral and negative.

Conclusion. The essence and purpose of municipal property implies that the main purpose of its management is to achieve the highest possible level of satisfaction of social needs of the population. The purpose of local governments in the management of municipal property is: to obtain revenues from the use or reduction of budget expenditures for its maintenance; optimization of the structure and composition of municipal property to ensure sustainable conditions for economic growth of the territorial community, increase the investment attractiveness of the municipal sector of the economy.

Ключові слова: муніципальне майно, управління муніципальним майном, децентралізація, сталий розвиток регіонів

Ключевые слова: муниципальное имущество, управление муниципальным имуществом, децентрализация, устойчивое развитие регионов

Keywords: municipal property, management of municipal property, decentralization, sustainable development of regions

ВСТУП

В умовах запровадження реформи децентралізації та реформування територіальної організації влади в Україні актуалізується проблематика управління майном об'єднаних територіальних громад. Адже майно, що перебуває у власності ОТГ є економічною основою для забезпечення добробуту населення муніципального утворення. Сутність муніципального майна та основні аспекти управління ним теоретично обгрун-

тували такі вітчизняні вчені: О.В. Голинська, В.Л. Жаровська, О.В. Заброцька, Т.В. Маматова, Є.Г. Матвіїшин, О.Г. Мельник, С.І. Сімакова, І.А. Чикаренко. Беручи до уваги напрацювання перелічених вище учених, доцільно зазначити, що окремі теоретичні й прикладні проблеми управління муніципальним майном залишаються невирішеними. Зокрема, у сучасних умовах фінансової невизначеності виникає необхідність використання якісно нових, науково обгрунтованих підходів до вирішення проблем управління муніципа-

льним майном.

МЕТА роботи полягає у виявленні особливостей і проблем управління муніципальним майном, а також пошуку можливих шляхів їх вирішення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних фахових видань, законодавча база, ресурси Internet. У процесі дослідження використано: методи теоретичного узагальнення й порівняння, аналізу і синтезу, методи абстрагування.

РЕЗУЛЬТАТИ

Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, прийнята Кабінетом Міністрів України у 2014 р., передбачає децентралізацію влади та створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих функцій. Окрім того, територіальні громади одержали право розпоряджатися земельними ресурсами в межах своєї території, об'єднувати своє майно та ресурси в межах співробітництва територіальних громад для виконання спільних програм та більш ефективного надання публічних послуг [1].

Відповідно до ст. 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» територіальним громадам належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку у майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження [2].

Наведений перелік є відкритим та передбачає можливість знаходження в муніципальній власності також інших об'єктів, зокрема таких як: пакети акцій, частки участі в господарських товариствах, транспортні засоби, малоцінне майно тощо.

Муніципальна власність, будучи основою місцевого самоврядування, виконує певні важливі функції в життєдіяльності населення територіальних громад:

– органи місцевого самоврядування, в процесі управління муніципальним майном, виступають як самостійні, повноправні суб'єкти господарювання та управління;

– муніципальне майно сприяє функціонуванню некомерційної соціальної сфери;

– муніципальне майно сприяє розвитку приватного сектора, оскільки муніципальні органи влади беруть на себе функції господарювання у рамках територіальної громади;

– у процесі реалізації прав власності між регіональними і державними органами влади, господарюючими суб'єктами розвиваються економічні зв'язки тощо [3, с. 223].

Обсяги муніципального майна повинні відповідати

обсягу виконання функцій органами місцевого самоврядування. Наявність в муніципальній власності закладів охорони здоров'я та освіти пов'язано з виконанням функцій організації, утримання та розвитку муніципальних установ охорони здоров'я, закладів дошкільної, основної загальної та професійної освіти. Створення та забезпечення функціонування муніципальних підприємств, які обслуговують житлове і комунальне господарство, пов'язано з покладеними на місцеве самоврядування обов'язками по утриманню та використанню муніципального житлового фонду та нежитлових приміщень, дорожнього будівництва та озеленення території, розвитку муніципальних енерго-, газо- тепло- і водопостачання і каналізації тощо.

Проте це не означає, що всі без винятку функції місцевого самоврядування повинні бути забезпечені об'єктами муніципальної власності. Їх відсутність у низці випадків може бути компенсовано або безпосередньо фінансовими ресурсами, які є у розпорядженні органів місцевого самоврядування.

Муніципальне майно, будучи формою публічної власності, є фінансовою основою для соціального захисту населення територіальної громади, й існує для задоволення визначених соціальних потреб місцевого населення та сприяє покращенню життя для окремих, слабо захищених верств населення.

Мета муніципальної політики в галузі управління майном це отримання максимального ефекту від його використання. Ефект може бути отриманий як у грошовій формі (надходження від орендної плати), так і шляхом отримання прямої користі (надання послуг населенню). Органи місцевої влади, до функцій яких входить відповідальність за організацію надання населенню і бізнесу відповідних муніципальних послуг, повинні направляти свої зусилля на створення умов для ефективної діяльності суб'єктів усіх форм власності [4, с. 148].

Система управління майновим комплексом територіальної громади містить три основні стадії:

1) прийняття управлінського рішення стосовно об'єкта управління, тобто муніципального майна або його частини, керуючим суб'єктом, який обов'язково керується принципами управління муніципальним майном;

2) перетворення управлінського рішення в управлінський вплив на об'єкт управління, що веде до реалізації управлінського впливу;

3) завершення, яке представляє собою результат управлінського впливу, який може бути декількох видів:

– позитивний (поставлена мета досягнута, а існуючі обмеження не спотворили результат або нівелювали його);

– нейтральний (мета була досягнута, але об'єкт керування не зазнав суттєвих перетворень, оскільки наявні обмеження змогли нівелювати результат);

– негативний (поставлена мета не була досягнута, так як існуючі обмеження недооцінили).

У процесі управління муніципальним майном органами влади на місцевому рівні формується організаційно-економічний механізм опосередкованого впливу, який включає в себе зміни законодавства, цільових нормативів, норм оподаткування, соціальних стандар-

тів, критеріїв та показників ефективності, на діяльність господарюючих суб'єктів у сфері володіння, розпорядження та використання майна.

Для цього необхідно розробити і реалізувати на всіх рівнях влади взаємопов'язану систему правових, адміністративних та економічних заходів, об'єднаних єдиною політикою регулювання майнових відносин, яка повинна забезпечувати стабільний, збалансований та ефективний розвиток всіх об'єктів власності у межах територіальної громади.

Населення відчуває результати управлінських рішень, і оцінює їх ефективність через задоволення своїх потреб та інтересів. Таким чином, функціонування та розвиток територіальної громади неможливі без продуманого та ефективного управління муніципальним майном.

ВИСНОВКИ

Сутність і призначення муніципального майна передбачає, що головною метою управління ним є досягнення максимально можливого рівня задоволення соціальних запитів населення. Метою органів місцевого самоврядування при управлінні муніципальним майном є: отримання доходів від використання або скорочення витрат бюджету на його утримання; оптимізація структури та складу муніципального майна для забезпечення стійких передумов економічного зростання територіальної громади, підвищення інвестиційної привабливості муніципального сектора економіки. Для підвищення ефективності управління муніципальним майном необхідно: вдосконалювати наявні напрями управління муніципальним майном (приватизація, оренда, ліквідація, прийняття безхазяйного майна), використовувати форми, засновані на публічно-приватному партнерстві; підвищувати рівень кваліфікації спеціалістів відділів, управлінь муніципальним майном, а також структурних підрозділів із питань бюджету, фінансів, земельних відносин.

Список використаних джерел

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

3. Матвійшин Є.Г., Заброцька О.В. Використання майна територіальних громад як засобу для місцевого економічного розвитку. *Ефективність державного управління*. 2019. С. 219-231.

4. Жажовська В.Л. Соціальний розвиток сільських поселень на основі муніципальної власності в умовах децентралізації. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 2 (33). С. 140-153.

5. Чикаренко І.А., Маматова Т.В. Розширення предметної сфери муніципального менеджменту. *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7. № 1-2. С. 43-52.

6. Голинська О.В. Економічна основа самодостатності місцевого самоврядування в сучасних умовах. *Теорія та практика державного управління*. 2018. №3(62). С. 1-7.

7. Мельник О.Г., Сімакова С.І. Комунальна власність як матеріальна основа для добробуту територіальної громади в умовах сталого регіонального розвитку в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 1 (34). Том. 2. С. 134-139.

References

1. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine." URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>. (in Ukrainian).
2. Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian).
3. Matviishyn Y.H., Zabrotska O.V. Use of territorial property communities as a means of local economic development. *Efficiency public administration*. 2019. pp. 219-231. (in Ukrainian).
4. Zhakhovska V.L. Social development of rural settlements on the basis of municipal property in the conditions of decentralization. *Demography and social economy*. 2018. № 2 (33). pp. 140-153. (in Ukrainian).
5. Chikarenko I.A., Mamatova T.V. Expansion of the subject area of municipal management. *Aspects of public administration*. 2019. Vol. 7. № 1-2. pp. 43-52. (in Ukrainian).
6. Holynska O.V. Economic basis of self-sufficiency of local self-government in modern conditions. *Theory and practice of public administration*. 2018. № 3 (62). pp. 1-7. (in Ukrainian).
7. Melnyk O.H., Simakova S.I. Communal property as a material basis for the welfare of the territorial community in terms of sustainable regional development in Ukraine. *Law and public administration*. 2019. № 1 (34). Vol. 2. pp. 134-139. (in Ukrainian).

ГОЛОВАЧ

Тетяна Анатоліївна

УДК 657.6

ПРО ПИТАННЯ НАДАННЯ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ ІЗ ЗОВНІШНЬОЇ
ОЦІНКИ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ І
АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ ДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ:
ПІДГОТОВКА ТА ПЛАНУВАННЯ

ON THE ISSUE OF PROVIDING THE AUDIT SERVICES OF THE
EXTERNAL ASSESSMENT OF CORRUPTION RISKS IN THE ACTIVITY OF
ENTERPRISES AND JOINT STOCK COMPANIES OF THE STATE FORM OF
OWNERSHIP: PREPARATION AND PLANNING

д.е.н., професор, аудитор,
провідний науковий
співробітник Наукової
лабораторії з проблем
кримінальної поліції, ННІ № 1
Національної академії
внутрішніх справ

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.6.3>

HOLOVACH Tetiana Anatoliivna – Doctor of Economics, auditor, leading researcher of Scientific Laboratory for criminal police problems of the Educational and Scientific Institute of National Academy of Internal Affairs of Ukraine

Статтю присвячено питанням проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків у діяльності підприємств і акціонерних товариств державної форми власності, яку проводять організації, що надають аудиторські послуги. Акцентовано увагу на етапах та підетапах, а також їх сутнісному змісті та значенні, стосовно підготовки та планування зовнішньої оцінки корупційних ризиків. Наведено перелік можливих джерел інформації для зовнішньої оцінки корупційних ризиків. Виокремлено ряд проблем нормативн-правового, методичного та психологічного характеру, які виникають у проведенні зовнішньої оцінки корупційних ризиків у діяльності підприємств і акціонерних товариств державної форми власності.

* * *

Статья посвящена вопросам проведения внешней оценки коррупционных рисков в деятельности предприятий и акционерных обществ государственной формы собственности, которую проводят организации, что предоставляют аудиторские услуги. Акцентировано внимание на этапах та підетапах, а также их сущностного содержания и значения, относительно подготовки и планирования внешней оценки коррупционных рисков. Приведен перечень возможных источников информации для внешней оценки коррупционных рисков. Выделено ряд проблем нормативно-правового, методического и психологического характера, которые возникают при проведении внешней оценки коррупционных рисков в деятельности предприятий и акционерных обществ государственной формы собственности.

* * *

The article is devoted to the issues of external assessment of corruption risks, which is carried out by organizations that provide audit services, in the activity of enterprises and joint-stock companies of the state form of ownership. Corruption offenses in the activity of legal persons are quite common, which causes serious moral, economical and political problems, hinders development and distorts competition. They also have an extremely negative impact on the system of law enforcement and regulatory agencies, destroy independent justice. Corruption increases the doing business cost, reduces certainty in commercial relations, increases the value of goods and services, reduces their quality, destroys trust in government institutions and hinders fair and efficient market operations. It is legal persons that bear a significant part of the responsibility for the practical contribution to the fight against corruption, independently creating an appropriate atmosphere of corruption intolerance.

The purpose of the paper is to highlight the methodology and issues concerned to the practice of external assessment of corruption risks of enterprises' and joint stock companies' of state ownership activity by independent auditors in terms of preparation and planning.

This article focuses on the stages and sub-stages, as well as their essential content and significance, concerned to the preparation and planning of external assessment of corruption risks. The list of possible sources of information for external assessment of corruption risks is given. A number of problems of normative and legal, methodical and psychological character, which arise during the external assessment of corruption risks in activity of the enterprises and joint-stock companies of the state form of ownership are highlighted. The external assessment of corruption risks is a systematic work to identify the corruption risks in the enterprise and consists of the following stages: preparation and planning of corruption risk assessment; corruption risks assessment; determination the directions of individual corruption prevention; preparation of draft report, project discussion, and a final report on corruption risk assessment. In turn each of the stages consists of several sub-stages. The result of the corruption risks assessment and the determination of corruption prevention areas depends on the implementation quality of each sub-stage of the external assessment of corruption risks.

Ключові слова: корупція, підготовка та планування зовнішньої оцінки корупційних ризиків, антикорупційна програма юридичної особи, аудиторські послуги

Ключевые слова: коррупция, подготовка и планирование внешней оценки коррупционных рисков, антикоррупционная программа юридического лица, аудиторские услуги

Keywords: corruption, preparation and planning of external assessment of corruption risks, anti-corruption program of a legal person, audit services

ВСТУП

За результатами аналізу індексу сприйняття корупції – 2018 України, розрахованого міжнародною організацією Transparency International Україна здобула 32 бали (на два більше ніж у 2017р.) та піднялася зі 130 на 120 місце в глобальному рейтингу "Індексу сприйняття корупції" за результатами 2018 р. Аналіз досліджень, на основі яких розраховувався Індекс, свідчить про певне зменшення рівня корупції у відносинах між бізнесом та державними структурами. Цьому могли сприяти запровадження автоматичного відшкодування податку на додану вартість, постійна робота інституту бізнесомбудсмена, функціонування електронних систем ProZorro та ProZorro-продажі. Поряд з цим показник України досі гірший ніж у країн сусідів: Польща – 60, Румунія – 47, Угорщина – 46, Білорусь – 44, Молдова – 33 [1]. На сьогодні (2020 р.) стверджувати, що боротьба з корупцією в Україні має дієвий характер, не варто.

Корупційні правопорушення у діяльності юридичних осіб є доволі поширеним явищем, яке викликає серйозні моральні, економічні і політичні проблеми, перешкоджає розвитку і спотворює конкуренцію. Вони також вкрай негативно впливають на систему правоохоронних і контролюючих органів, руйнують незалежне правосуддя. Корупція збільшує витрати на ведення бізнесу, зменшує визначеність у комерційних відносинах, збільшує вартість товарів і послуг, знижує їх якість, руйнує довіру до державних інститутів і перешкоджає чесній та ефективній діяльності на ринку. Саме юридичні особи несуть значну частину відповідальності за практичний внесок у протидію корупції, самостійно створюючи відповідну атмосферу нетерпимості до корупції [2].

Першим кроком на шляху зміцнення методичної бази для створення клімату добросовісності у діяльності юридичних осіб стало затвердження рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 02 березня 2017 р. № 75 Типової антикорупційної програми юридичної особи (далі – антикорупційна програма). Основою для розвитку корпоративної культури, заснованої передусім на нульовій терпимості до корупції, є антикорупційна програма, що діє в юридичній особі. Подібна програма є критично важливою складовою успіху у протидії всім проявам корупції у практичному функціонуванні юридичної особи. Методичні рекомендації антикорупційної програми мають інформаційно-роз'яснювальний характер і розраховані для використання у роботі, насамперед, суб'єктами затвердження антикорупційних програм, які визначено у ч. 2 ст. 62 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014р. № 1700 – VII, а також для осіб, відповідальних за реалізацію антикорупційних програм [3].

Відповідно до розд. 2 п. 9 антикорупційної програми юридична особа не рідше ніж один раз на три роки повинна проходити зовнішню оцінку корупційних ризиків, яку проводять організації, що надають аудиторські, юридичні чи консалтингові послуги, або незалежні експерти.

Зовнішня оцінка корупційних ризиків покликана забезпечити належну активність антикорупційних заходів та раціональне використання майна і грошових коштів підприємств.

Дане дослідження присвячене проведенню аудиторськими фірмами на замовлення клієнтів, зовнішньої оцінки корупційних ризиків.

Наукові публікації стосовно проблем протидії корупції свідчать про те, що механізм реалізації антикорупційної політики держави недостатньо розроблений, особливо для оцінки корупційних ризиків підприємств і акціонерних товариств державної форми власності. Дослідження які містять конкретні пояснення, методики майже відсутні. У написанні статті вивчалися праці О.О. Крайнова, А.В. Волошенко, П.А. Кабанова, Т.О. Каменської та інших українських та зарубіжних вчених.

МЕТА роботи полягає у висвітленні методики та встановленні проблемних питань стосовно практики проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків діяльності підприємств і акціонерних товариств державної форми власності незалежними аудиторами у частині підготовки та плануванні зовнішньої оцінки корупційних ризиків.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові тематичні праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти, а також використано затверджені антикорупційні програми діючих підприємств в Україні, аудиторські звіти, рекомендації щодо проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків в діяльності підприємств та установ ПрАТ «Аудиторська фірма «Аналітик»».

РЕЗУЛЬТАТИ

Питання змісту корупції є дискусійним. Кримінологи надають перевагу трактуванню корупції у вигляді хабарництва, підкупу та різних кримінальних проявів зловживання владою і службовим становищем. Інша категорія науковців розглядає корупцію у широкому аспекті з позиції порушень службової етики та посадових обов'язків. Проте всі дослідники визначають корупцію як деструктивне явище, що негативно впливає на державу, права і свободи людей. Як форма девіантної поведінки корупція спрямована на отримання особистої матеріальної або нематеріальної вигоди шляхом використання службових повноважень всупереч інтересам суспільства. Корупція, як правило, пов'язана з конфліктом інтересів. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» під потенційним конфліктом інтересів розуміють наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. [4]

Під корупційними ризиками розуміють нормативно-правові, адміністративні, організаційні, а також інші фактори (чинники, умови) у діяльності посадових осіб, що сприяють або можуть сприяти вчиненню ко-

рупційних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Як свідчить досвід проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків у діяльності підприємств і акціонерних товариств державної форми власності головною проблемою є недостатнє розуміння змісту корупційних ризиків посадовими особами названих суб'єктів господарювання. Значна частина таких посадових осіб розглядають корупційні ризики в якості реальних підозр вчинення корупційних правопорушень. Будь-яким способом намагаються переконувати, що умови для можливих корупційних проявів на їх підприємствах відсутні. Як наслідок, у ході процесу проведення аудиторями зовнішньої оцінки корупційних ризиків у діяльності підприємств мають місце випадки некоректної поведінки начальників служб з реалізації антикорупційної програми підприємств, приховування інформації та документів з внутрішнього контролю, обмеження в спілкуванні з посадовими особами інших підрозділів підприємств тощо.

Згідно із розд. 2 п. 5 антикорупційної програми корупційні ризики у діяльності юридичної особи поділяються на внутрішні та зовнішні. Внутрішні корупційні ризики ідентифікуються в організаційно-управлінських, фінансово-господарських, кадрових, юридичних процедурах діяльності юридичної особи. Зовнішні корупційні ризики виявляються у діяльності ділових партнерів, у т.ч. органів державної влади, органів місцевого самоврядування, з якими юридична особа перебуває у ділових правовідносинах.

У широкому розумінні поняття ділові партнери – це будь-які особи, із якими юридична особа має договірні чи інші правовідносини. Як правило, юридична особа щодня працює у складній системі взаємовідносин з різними діловими партнерами, тим не менш у цілях антикорупційної програми до їх кола щонайменше можна віднести: постачальників, підрядників чи субпідрядників, споживачів, покупців, органи державної влади, агентів, представників, афілійованих осіб (в яких юридична особа володіє часткою акцій менше 50 %), дочірні компанії та спільні підприємства. Взаємодія з діловими партнерами є необхідною умовою для ведення бізнесу. Водночас вона може мати значний ризик втягування юридичної особи у корупційні практики.

Зовнішня оцінка корупційних ризиків являє собою системну роботу з виявлення корупційних ризиків на підприємстві та складається з наступних етапів:

- підготовка та планування оцінки корупційних ризиків;
- проведення оцінки корупційних ризиків;
- визначення напрямків індивідуальної профілактики корупції;
- складання проекту звіту, обговорення проекту, та заключного звіту з оцінки корупційних ризиків.

Зі свого боку кожен з етапів складається з декількох підетапів.

Основні труднощі у процесі проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків обумовлені відсутністю нормативно-правових актів і методичних рекомендацій із зовнішньої оцінки. Суб'єкти, які здійснюють зовнішню оцінку корупційних ризиків діяльності підприємств і акціонерних товариств державної форми власності форми власності, у своїх оцінках викорис-

товують загальні концептуальні положення, викладені у нормативно-правових актах і методичних рекомендаціях аналогічного спрямування. Тобто предметна конкретика відсутня, у наявності масив нормативно-правових документів, в яких у загальних рисах описується система заходів протидії корупції та її оцінка, що призводить залежно від професійного досвіду до використання тих чи інших положень законодавства.

Підготовка та планування зовнішньої оцінки корупційних ризиків може включати:

- підготовку до проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків;
- розуміння бізнесу;
- планування проведення аудиторями зовнішньої оцінки корупційних ризиків.

Після підписання договору про надання аудиторських послуг між аудиторською фірмою і замовником, формується робоча група аудиторів для проведення зовнішньої оцінки ризиків діяльності замовника. Водночас слід звертати увагу на конкретизацію предмету договору, в якому, наприклад, може бути передбачено, що проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків у діяльності підприємства полягає у встановленні сфер (об'єктів), причин виникнення та умов, що сприяють вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією у діяльності підприємства, визначення корупційних ризиків, а також їх оцінка та розробка рекомендацій (заходів) з їх усунення.

Керівник підприємства має оприлюднити серед персоналу рішення (наказ) про проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків, в якому потрібно вказати:

- особисту підтримку та відповідальність за процес зовнішньої оцінки корупційних ризиків на підприємстві (персонал є учасниками процесу перевірки та може бути задіяний в анкетуванні, опитуванні, проведенні фахових оцінок управлінських процесів на вимогу аудиторів);
- назву суб'єкта проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків;
- цілі та завдання зовнішньої оцінки корупційних ризиків;
- формат проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків;
- строки проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків.

Найперше аудиторам необхідно ознайомитися із загальною інформацією про господарську діяльність замовника у відкритому доступі (на офіційному сайті) мережі Інтернет, а також з'ясувати, в який спосіб проводилась зовнішня оцінка корупційних ризиків за минулий період та вивчити звіт за результатами такої оцінки.

Відповідно до п. 2 Посібника з оцінки корупційних ризиків та розробки планів протидії корупції USAID/FINREP-II, методичний підхід до оцінки та управління корупційними ризиками передбачає детальний аналіз політик, функцій та процесів конкретної установи з метою виявлення та оцінки потенційних можливостей для корупційних вчинків (ризиків) та розробку і впровадження відповідних конкрет-

них заходів із усунення або зменшення цих ризиків [5]. Крім того, відповідно до МСА 315 (переглянутий), для оцінки та ідентифікації ризиків аудиторю необхідне розуміння суб'єкта та його середовища, включаючи внутрішній контроль. Також аудитори повинні отримати розуміння того, чи передбачено у суб'єкта господарювання процес для: ідентифікації бізнес-ризиків, оцінювання значущості ризиків, оцінювання ймовірності їх виникнення та прийняття рішень про механізми розгляду цих ризиків [6]. Частково таку інформацію аудитори можуть отримати з антикорупційної програми юридичної особи (замовника).

Отже наступним підетапом для незалежних аудиторів є процес вивчення та розуміння діяльності підприємства. Розуміння підприємства та середовища її функціонування (контекст) дозволяє виявити та зрозуміти, що або хто може впливати на корупційні ризики підприємства. Це передбачає визначення та аналіз зовнішніх та внутрішніх зацікавлених сторін, а також внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. У проведенні зовнішньої оцінки корупційних ризиків береться до уваги специфіка діяльності кожного структурного підрозділу та обсяг повноважень працівників підприємства та філій.

У фактичному аналізі окремих сфер та видів діяльності підприємства, залежно від конкретних обставин, можуть застосовуватися й розроблятися специфічні методи їх попередження та усунення (мінімізації), більш характерні для певної, конкретної сфери діяльності кожного структурного підрозділу підприємства та філій.

На даному етапі аудитори проводять аналіз діяльності підприємства та середовища його функціонування. З'ясується, в чому саме полягає внутрішній та зовнішній контекст підприємства, які обставини і хто саме може впливати на існування корупційних ризиків у конкретних напрямках діяльності та прийнятті управлінських рішень. Встановлюються зовнішні та внутрішні зацікавлені сторони, які безпосередньо задіяні в управлінських процесах. Яким саме чином відбувається взаємодія внутрішніх та зовнішніх зацікавлених сторін.

Планування проведення аудитором зовнішньої оцінки корупційних ризиків передбачає складання плану, який підписується керівником робочої групи аудиторів та надається Замовнику для погодження.

Слід зазначити, що тільки після якісного виконання попередніх підетапів (підготовка до проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків та розуміння бізнесу) слід переходити до складання плану.

Можливими джерелами інформації для зовнішньої оцінки корупційних ризиків є основні документи підприємства:

- внутрішні інструкції, накази та розпорядження;
- звернення та скарги;
- матеріали перевірок та службових розслідувань;
- позови та судові рішення;
- повідомлення в ЗМІ;
- договори;
- бухгалтерські документи та фінансова звітність.

Також джерелами інформації можуть бути: анкетування та анонімне опитування, спеціальні аналітичні процедури, мозковий штурм та експертні оцінки.

Далі відбувається збір, систематизація та оцінка попередньо отриманої інформації. Складається опис зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства у вигляді відповідного контексту. Найперше приділяється увага інформації стосовно:

- основних напрямків діяльності;
- організаційної структури;
- фінансового стану;
- розподілу повноважень та підпорядкованості;
- процедури призначення та звільнення посадових осіб; осіб, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків; інших працівників Апарату управління та філій підприємства;
- зовнішнього та внутрішнього контролю;
- претензіям та судовим рішенням;
- штатному розкладу та дисциплінарній практиці;
- основним інформаційним потокам та зв'язкам.

У визначенні сфер ризиків та необхідних ресурсів для їх виявлення і дослідження, попередньо проводиться аналіз всіх напрямків діяльності підприємства. На основі отриманої інформації дослідження може бути зосереджено на конкретних сферах діяльності підприємства залежно від точних критеріїв:

- найбільш вразливих до проявів корупції;
- тих, що можуть мати найзначніші негативні наслідки;
- в яких можливо досягти результатів у короткий термін і з мінімальними витратами;
- раніше не проводилась оцінка ризиків;
- зниження ризиків може надати значного ефекту.

Обґрунтування вибору сфер діяльності, загальних та спеціалізованих функцій підприємства оформлюється письмово і погоджується з уповноваженою особою замовника.

ВИСНОВКИ

Зовнішня оцінка корупційних ризиків покликана забезпечити належну активність антикорупційних заходів та раціональне використання майна і грошових коштів підприємств.

Як свідчить досвід проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків в діяльності підприємств і акціонерних товариств державної форми власності головною проблемою є недостатнє розуміння змісту корупційних ризиків посадовими особами названих суб'єктів господарювання. Значна частина таких посадових осіб розглядають корупційні ризики в якості реальних підозр вчинення корупційних правопорушень.

Основні труднощі у процесі проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків обумовлені відсутністю нормативно-правових актів і методичних рекомендацій. Суб'єкти, які здійснюють зовнішню оцінку корупційних ризиків діяльності підприємств і акціонерних товариств державної форми власності форми власності в своїх оцінках використовують загальні концептуальні положення, викладені в нормативно-правових актах і методичних рекомендацій аналогічного спрямування.

Підготовка та планування зовнішньої оцінки корупційних ризиків може включати:

- підготовку до проведення зовнішньої оцінки ко-

рупційних ризиків;

– розуміння бізнесу;

– планування проведення аудитором зовнішньої оцінки корупційних ризиків. Зі свого боку кожен з етапів складається з декількох підетапів. Від якісного виконання кожного з підетапів проведення зовнішньої оцінки корупційних ризиків залежить результат оцінки корупційних ризиків та визначення напрямків профілактики корупції.

Список використаних джерел

1. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2018 р., схвалена Рішенням НАЗК 29.03.2019 р. № 885. URL: <https://www.nazk.gov.ua>

2. Методичні рекомендації щодо підготовки та реалізації антикорупційних програм юридичних осіб, затв. Рішенням НАЗК від 22.09.2017 р. № 734;

3. Типова антикорупційна програма юридичної особи, затв. Рішенням НАЗК 02.03.2017 р. № 75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-17>

4. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014р. № 1700-VII

5. Посібник з оцінки корупційних ризиків та розробки планів протидії корупції / С. Вінборн та ін. URL: https://dpsu.gov.ua/upload/%D0%9Fosibnik_z_ocinki_korypcij_nih_rizikiv_ta_rozrobki_planiv_protidii_korypcii.pdf

6. Міжнародний стандарт аудиту 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності». Рішення Аудиторської Палати України № 122 від 18.04.2003 р.

References

1. National report on the implementation of the principles of anti-corruption policy in 2018, approved by the NAPC Decision on March 29, 2019. № 885 URL: <https://www.nazk.gov.ua> (in Ukrainian)

2. Methodical recommendations on preparation and implementation of anti-corruption programs of legal entities, approved. By the decision of the NAPC dated September 22, 2017. № 734 (in Ukrainian)

3. Typical anti-corruption program of a legal entity, approved. By the decision of the NAPC on March 2, 2017. № 75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-17>

4. Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" of 14.10.2014 № 1700-VII (in Ukrainian)

5. Manual on corruption risk assessment and development of anti-corruption plans / S. Vinborn et.al. URL: https://dpsu.gov.ua/upload/%D0%9Fosibnik_z_ocinki_korypcij_nih_rizikiv_ta_rozrobki_planiv_protidii_korypcii.pdf (in Ukrainian)

6. International Standard on Auditing 240 "Auditor's Responsibility for Fraud in the Audit of Financial Statements". Decision of the Audit Chamber of Ukraine № 122 of 18.04.2003 (in Ukrainian)

КОВАЛЬЧУКОлександра Вікторівна
o.v.kovalchuk@mzeid.in**КОВТУНЕНКО**Ксенія Валеріївна
k.v.kovtunenکو@mzeid.in**СТАНІСЛАВИК**Олена В'ячеславівна
elenastanislavyyk@ukr.netмагістрант, Одеський Національний
Політехнічний Університетд.е.н., професор, зав. кафедри, Одеський
національний політехнічний університетк.е.н., доцент, Одеський національний
політехнічний університет

УДК 658.5

**ПОНЯТТЯ "СТРАТЕГІЯ" У КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ****THE CONCEPT OF "STRATEGY" IN THE CONTEXT OF STRATEGIC MANAGEMENT OF
ENTERPRISE DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF INTELLECTUALIZATION OF THE
ECONOMY**DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.6.4>**KOVALCHUK** *Oleksandra Viktorivna* – master, Odesa National Polytechnic University**KOVTUNENKO** *Kseniia Valeriivna* – Doctor of Economics, Professor, Head of Department, Odesa National Polytechnic University**STANISLAVYK** *Olena Viacheslavivna* – PhD in Economics, Associate Professor, Odesa National Polytechnic University

На сучасному етапі розвитку української економічної системи все більше набуває актуальності поняття «стратегія» та його доцільне застосування сучасними підприємствами. В ході даного дослідження було запропоновано власне тлумачення поняття «стратегія», а також розглянуто значущість стратегічного управління розвитком для сучасних українських підприємств. Результати дослідження несуть практичну значущість для виробничого підприємства ТОВ «Одетекс», оскільки запропонована в статті стратегія створить свого роду «фундамент» для подальшого розвитку підприємства та опанування нових ринків збуту.

* * *

At the present stage of development of the Ukrainian economic system, the concept of "strategy" and its appropriate application by modern enterprises is becoming increasingly important. As a country of the former Soviet Union, Ukraine is undergoing a complex process of transformation, complicated by the decline of small and medium-sized businesses in global pandemic, military events in the east, inflation, and significant wear and tear of equipment and technology. Given all these factors, it is reasonable to assume that competitiveness in both foreign and domestic markets is declining. Increasingly, modern enterprises face the problem of identifying and choosing a strategy, because every company usually has a mission and goal, but unfortunately, not every manager understands that strategy plays an important role in implementing the plan, especially when it comes to enterprise development. That is why, in the context of the intellectualization of the economy, it is necessary to focus on strategic management of modern enterprises and try to develop innovative areas of economic activity.

This study aims to generalize various interpretations of the term "strategy" with the subsequent proposal of its own interpretation in the context of strategic management of enterprise development.

In the course of the research the significance of strategic development management for modern Ukrainian enterprises was considered and the own interpretation of the concept of "strategy" was offered. The results of the study are of practical significance for the production enterprise LLC "Odetex", as the strategy proposed in the article will create a kind of "foundation" for the implementation of the company's goals, further development and acquisition of new markets.

Thus, in the context of the intellectualization of the economy, strategy and strategic management of the development of modern Ukrainian enterprises are an integral part of effective functioning in both domestic and foreign markets.

Ключові слова: стратегія, стратегічне управління, розвиток, підприємство, інтелектуалізація економіки**Keywords:** strategy, strategic management, development, enterprise, intellectualization of the economy**ВСТУП**

Сучасне економічне середовище характеризується посиленням динамізму протікання всіх процесів, у т.ч. й конкурентної боротьби. У теперішніх умовах, які характеризуються постійною зміною зовнішніх факторів, зростанням ризику діяльності, питання стратегічного управління підприємств на ринку є актуальним. У сучасних умовах інтелектуалізації економіки необхідно з кожним разом все швидше пристосовуватися до змін середовища та приймати управлінські рішення, що нерідко пов'язані з появою нових техноло-

гій, глобалізацією діяльності, посиленням конкуренції на ринках готової продукції та ресурсів. У зазначених умовах господарювання все більшої актуальності набуває теорія та практика вибору, розробки та впровадження стратегії розвитку підприємства, у межах якої компанія визначає мету діяльності підприємства та шляхи її реалізації з огляду на зовнішні та внутрішні фактори впливу на діяльність організації.

Наслідком трансформаційних процесів в економіці України стало послаблення організаційних основ стратегічного управління вітчизняних підприємств, що поси-

лює загрозу їх витіснення зарубіжними конкурентами як на внутрішньому ринку України, так і на закордонних ринках. Саме тому в умовах інтелектуалізації економіки необхідно зосередити зусилля на стратегічному управлінні розвитком сучасних підприємств і намагатися розвивати інноваційні напрямки економічної діяльності. Перед підприємствами все частіше виникає проблема формування стратегії розвитку, включаючи запровадження стійких конкурентних переваг та стратегічних рішень з метою ефективного функціонування на конкурентному ринку. Таким чином, постає проблема визначення поняття «стратегія» та його впровадження до системи стратегічного управління розвитком українських підприємств в умовах інтелектуалізації економіки.

МЕТА статті – дослідження сутності різноманітних тлумачень економічної категорії «стратегія», узагальнення та запропонування власного тлумачення поняття, а також значення стратегічного управління розвитком на прикладі виробничого підприємства ТОВ «Одетекс».

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дана стаття базується на працях вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріалах періодичних видань. Використовувались методи аналізу та синтезу, порівняння та узагальнення, системний підхід тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Стратегія є актуальною економічною категорією у діяльності будь-якої компанії, організації, підприємства, тому активно досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними фахівцями, такими як: О.М. Алімов, Р.О. Белоусов, В.М. Геєць, В.І. Герасимчук, Г.О. Ковальова, О.С. Кузьмін, Б.З. Мільнер, А.П. Наливайко,

Ю.О. Оболенський, В.П. Петрова, С.Ф. Поважний, Г.Х. Попов, А.П. Савченко, Г.М. Скудар, Н.В. Тарасова, Е.А. Уткін, Р.А. Фатхутдінов, В.В. Цветков, Д.М. Черваньов, Л.Г. Червова, М.Г. Чумаченко, А.В. Шегда.

Стратегія – це певний план, завдяки якому підприємство досягає мети свого існування. Це те, що допомагає рухатися далі та має структурований фундамент для цього.

Стратегія має багато різновидів, це залежить від великої кількості факторів: від вибору набору товарів/ринків, від конкуренції, від типу підприємства та іншого.

Уперше термін «стратегія» запозичив у військових і використав в економіці для визначення одного із видів керівництва будь-яким комерційним підприємством А. Чендлер-молодший у 1962 р. Власне з того часу розпочався етап стратегічного планування на підприємствах в умовах ринкової економіки [1].

Поняття «стратегія» походить від грецького *strategia* (*стратос* – військо, *аго* – веду), тобто за походженням це військовий термін. Там він означає військове мистецтво, що вивчає закономірності та характер війни, теоретичні основи планування, підготовки і проведення крупних військових операцій із заздалегідь сформульованими стратегічними завданнями. У рамках дослідження було узагальнено визначення терміну «стратегія» різними науковцями [1-5] та наведено на рис. 1.

Таким чином, доцільно узагальнити, що стратегія – це довгостроковий комплексний план розвитку підприємства, який зазвичай має напрям на зміцнення ринкових позицій та реалізації корпоративних цілей, з урахуванням змін споживчих потреб та цінностей на ринку.

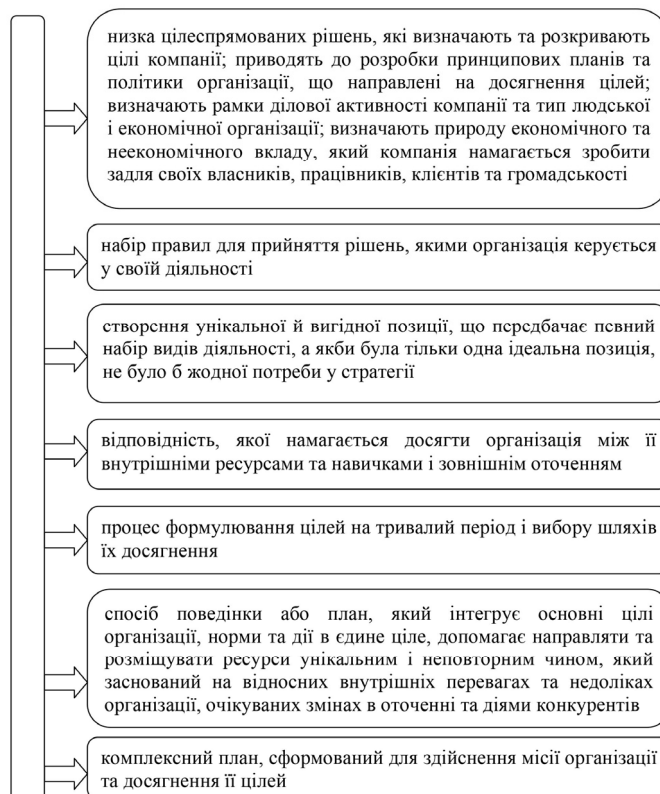

Рис. 1. Визначення терміну «стратегія»

Інакше кажучи, стратегічний план розробляється для визначення вектору розвитку підприємства, та подальшої розробки системи прийняття управлінських рішень спрямованих на досягнення поставленої мети й вибору оптимального способу дій. Формування місії, визначення довгострокових, середньострокових та короткострокових цілей підприємства, а також швидка адаптація до змін навколишнього економічного середовища з подальшими оперативними рішеннями – є невід’ємними складовими стратегії.

Зазвичай необхідність розробки підприємствами стратегії викликана, нестабільністю ринкового середовища, неповнотою інформації про його майбутній стан і вплив на підприємство. Отже, стратегія є фундаментальним елементом стратегічного управління підприємством.

На сьогоднішній день для ефективного функціонування підприємств необхідно розвивати інноваційний потенціал підприємств. Оновлення концепцій, пошук актуальних ідей і способів завжди бути на крок попереду є одним з найважливіших аспектів стратегії сучасного підприємства. Саме тому інтелектуальна діяльність відіграє значну роль для стратегічного управління розвитком сучасних українських підприємств.

Наприклад, для розвитку виробничого підприємства ТОВ «Одетекс», яке посідає не останнє місце на ринку нетканих матеріалів України, стратегія та особливо стратегічне управління розвитком відіграють важливе значення. ТОВ «Одетекс» знаходиться на шляху постійного опанування нових ринків збуту як внутрішніх, так і зовнішніх.

Підприємство перебуває на українському ринку вже понад 15 років та невпинно стоїть на шляху розвитку, пристосовуючись до умов інтелектуалізації економіки та бізнесу. Варто зауважити, що для ТОВ «Одетекс» нематеріальні активи як інтелектуальна складова сприяють підвищенню рівня інноваційного розвитку діяльності підприємства. До цього сектору можна віднести якісь особливі навички, знання, ідеї, якими одне підприємство може відрізнитися від іншого [6]. Тобто це можна назвати розвитком своїх переваг.

Але попри все на ТОВ «Одетекс» досі немає прописаної, чітко сформованої стратегії, зазвичай директор бере на себе повноваження формувати окремі стратегічні цілі та завдання.

Враховуючи специфіку діяльності ТОВ «Одетекс», стратегічне управління розвитком має бути направленим на досягнення поставлених цілей, а саме повноцінного виходу на європейський ринок.

ТОВ «Одетекс» має низку конкурентних переваг, які дають можливість позиціонувати себе на європейському ринку як унікальне виробниче підприємство з сертифікованими товарами високої якості.

Стратегія обмеженого зростання застосовується великими підприємствами за певних умов. ТОВ «Одетекс» має усі передумови для застосування стратегії обмеженого зростання. Така стратегія передбачає якісні зміни та має наступально-захисний характер.

Таким чином, запропонована стратегія, зауважу-

ючи на всі досягнення ТОВ «Одетекс», створить свого роду «фундамент» для впровадження більш агресивних стратегій. Впровадження стратегічного управління розвитком на ТОВ «Одетекс» дозволить прогнозувати наслідки рішень, що приймаються, впливаючи на ситуацію шляхом відповідного розподілу ресурсів, встановлення ефективних зв’язків та формування стратегічної поведінки персоналу.

ВИСНОВКИ

Можна зробити висновок, що в умовах інтелектуалізації економіки стратегія та стратегічне управління розвитком сучасних українських підприємств є невід’ємною складовою ефективного функціонування як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Таким чином, українським підприємствам, що збираються успішно конкурувати за законами сучасного бізнесу, варто звернути першочергову увагу на побудову стратегії, обираючи ті шляхи та інструменти, що дозволять досягти стійких конкурентних переваг на шляху стратегічного управління розвитком підприємства.

Список використаних джерел

1. *Стратегічний менеджмент* / І.М. Писаревський та ін. Харків: ХНАМГ, 2009. 289 с.
2. *Моргулець О.Б. Менеджмент у сфері послуг*. Київ: КНУТД, 2012. 383 с.
3. *Гарафонов О.І. Конкурентна стратегія: сутність та особливості формування на підприємствах легкої промисловості. Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. 2015. № 18 (7). С. 16-20.
4. *Ігнат'єва І.А. Стратегічний менеджмент*. Київ: Каравела, 2008. 480 с.
5. *Кашуба Я.М. Вибір методів та підходів стратегічного управління розвитком підприємництва. Економіка та держава*. 2011. № 9. С. 16.
6. *Kovalchuk O.V., Averihina T.V. Immaterielle Vermögenswerte als innovatives Instrument zur Stärkung der internationalen Wettbewerbsfähigkeit von Industrieunternehmen am Beispiel der GmbH «Odetex». Формування потенціалу економічного розвитку промислових підприємств: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 5-6 червня 2018 р.)*. Одеса: Економіка реалії часу, 2018. С. 45-47.

References

1. *Strategic management* / I.M. Pysarevskyi et al. Kharkiv: KHAMH, 2009. 289 p. (in Ukrainian)
2. *Morghulets O.B. Management in the field of services*. Kyiv: KNUITD, 2012. 383 p. (in Ukrainian)
3. *Harafonova O.I. Competitive strategy: the essence and features of the formation of light industry enterprises. Socio-economic development of regions in the context of international integration*. 2015. № 18 (7). pp. 16-20. (in Ukrainian)
4. *Ihnatieva I.A. Strategic management*. Kyiv: Karavela, 2008. 480 p. (in Ukrainian)
5. *Kashuba Ya.M. The choice of methods and approaches to strategic management of business development. Economy and State*. 2011. № 9. P. 16. (in Ukrainian)
6. *Kovalchuk O.V., Averihina T.V. Immaterielle Vermögenswerte als innovatives Instrument zur Stärkung der internationalen Wettbewerbsfähigkeit von Industrieunternehmen am Beispiel der GmbH «Odetex». Formation of potential of economic development of industrial enterprises: materials of the international scientific-practical internet conference (Odesa, June 5-6, 2018)*. Odesa: Economics of the realities of time, 2018. pp. 45-47. (in German)

КОВАЛИК

Оксана Анатоліївна
o.a.kovalik@mzeid.in

УДК 338.47

ХАРАКТЕРИСТИКА ТРАНСПОРТНО-
ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

ВЕЛЕСВА

Олеся Анатоліївна
olesia.velieva@mzeid.inCHARACTERISTICS OF TRANSPORT AND
LOGISTICS SUPPORT OF UKRAINIAN
ENTERPRISESстарший викладач,
Одеський національний
політехнічний університетDOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.6.5>студентка, Одеський
національний політехнічний
університет

KOVALYK Oksana Anatoliivna – Senior Lecturer, Odesa National Polytechnic University

VELIEVA Olesia Anatoliivna – student, Odesa National Polytechnic University

У статті показано, що транспортна інфраструктура являється дуже важливою для економічного та соціального розвитку країни, особливо для ефективної міжнародної торгівлі через наявність багатьох ризиків та збільшення загальних витрат. Виявлено, що внутрішня транспортно-логістична система України знаходиться у важкому положенні, оскільки відсутній необхідний транспортно-дорожній комплекс. Розглянуто фактори, які впливають на рішення українських підприємців не використовувати в своїй діяльності інформаційні системи. Надані основні задачі логістичної системи вітчизняних підприємств.

* * *

В статье показано, что транспортная инфраструктура является очень важной для экономического и социального развития страны, особенно для эффективной международной торговли из-за наличия многих рисков и увеличения общих затрат. Выявлено, что внутренняя транспортно-логистическая система Украины находится в тяжелом положении, так как отсутствует необходимый транспортно-дорожный комплекс. Рассмотрены факторы, влияющие на решение украинских предпринимателей не использовать в своей деятельности информационные системы. Предоставлены основные задачи логистической системы отечественных предприятий.

* * *

Introduction. Lately the ability to ship products on time and without damage has more priorities than a good price. This redistribution of emphasis on the market has led to the development of logistics management.

The purpose of the paper is to take a look at the transport and logistics system of Ukraine, find its main problems and tasks.

Results. Ukraine's place in the global transportation network can be determined by the LPI Logistics Efficiency Index provided by the World Bank. Transport infrastructure is very important for the economic and social development of the country. A structured logistics system is important for efficient international trade as it involves long-distance transportation. Ukraine's internal transport and logistics system has many problems. This is due to the lack of the necessary transport and road complex. Ukrainian entrepreneurs hardly use information systems in their activities, such as SRM (supplier relationship management). It can be explained with different reasons: distrust of new technologies; high cost of information systems; lack of understanding of the importance of using modern technologies. Lately there has been an increase in the cost of transport and logistics. The logistics system of domestic enterprises faces the following tasks: management and regulation of material flow; organization of the transport process and inventory management of the enterprise.

Conclusion. Ukraine's transport and logistics system is still under development, with many problems that need to be solved. Particular attention should be paid to improving the quality of transport services both within the country and abroad to strengthen Ukraine's position in the international market. In further research it is recommended to help entrepreneurs learn more about information systems because it's an important part of the development of transport and logistics chains.

Ключові слова: транспорт, логістика, забезпечення, вітчизняні підприємства, проблеми

Ключевые слова: транспорт, логистика, обеспечение, отечественные предприятия, проблемы

Keywords: transport, logistics, support, domestic enterprises, problems

ВСТУП

У сучасних умовах функціонування міжнародного ринку підприємці, для забезпечення своєї конкурентоспроможності, вимушені приділяти підвищену увагу окремим факторам діяльності, серед яких організація транспортної системи займає не останнє місце. Усе частіше можливість відвантажити продукцію вчасно та без ушкодження має більше пріоритетів ніж вигідна ціна. Такий перерозподіл акцентів на ринку призвів до розвитку логістичного управління, яке займається системою якісного та швидкого відвантаження товару. Отже, тему статті можна вважати актуальною.

Транспортно-логістичну систему досліджували різні науковці, серед яких: Н.В. Короленко (розглянула логістичний аспект управління підприємствами); Г.В. Озерська (аналізувала транспортно-логістичні кластери); М.Є. Сич, О.В. Бойко (показали кластерно-логістичну модель розвитку національного ринку транспортних послуг); О.В. Станіславик, О.М. Коваленко (визначали сучасні аспекти розвитку логістичного аутсорсингу в Україні) та ін.

Однак питанню проблеми організації транспортно-логістичного забезпечення на Україні у сучасних умовах приділялось недостатньо уваги.

МЕТА роботи – розглянути транспортно-логістичну систему України, визначити її основні проблеми та задачі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У написанні статті були використанні наступні методи дослідження: формалізація понять, узагальнення, аналіз, аналогія.

РЕЗУЛЬТАТИ

Транспортно-логістична система підприємства – це система забезпечення перевезення товару з однієї точки в іншу за обраним та ретельно прорахованим маршрутом. Дана система охоплює усі види перевезень, починаючи з постачання сировини для виробництва та закінчуючи доставкою готової продукції кінцевому споживачу.

Головна мета, що стоїть перед транспортно-логістичною системою – це уникнення перебоїв при безперервному переміщенні товарів та сировини [1].

З іншого погляду транспортно-логістичною системою можна вважати взаємодію різних учасників вантажних потоків, які займаються організаційним, технічним, економічним, інформаційним та іншими забезпеченнями руху потоків.

Транспортно-логістичний ланцюг для вітчизняних підприємств може мати різний вигляд: пряма доставка; збут товарів через систему посередників; використання системи складів; створення збутового підприємства в іншій країні (для міжнародної торгівлі) [4].

Вартість транспортної послуги можна умовно розкласти на декілька складових:

- прямі транспортні витрати;
- додаткові витрати;
- збутові витрати.

Збутові витрати пов'язані з внутрішньогалузевою конкуренцією, яка призводить до виявлення найбільш конкурентоспроможним підприємств на ринку та дозволяє підвищити якість наданих послуг (вироблених товарів). Для цього на підприємствах використовуються новітні технології та методи управління витратами [6].

Місце України в світовій мережі транспортування можна визначити за Індексом ефективності логістики LPI, що надається Світовим банком. Україна займає місце нижче 60, в той час як лідерами являються Нідерланди, Швеція тощо.

Україна в останні роки активно освоює міжнародні ринки, особливо європейські, що підтверджується політикою, спрямованою на отримання членства в Європейському Союзі. А для ефективної міжнародної торгівлі важливим є структурована логістична система, оскільки мова йде про перевезення на великі відстані, що характеризується наявністю багатьох ризиків та збільшенням загальних витрат. Транспортна інфраструктура являється дуже важливою для економічного та соціального розвитку країни.

Оскільки з кожним роком об'єм товарообміну між Україною та європейськими країнами зростає, існує необхідність ретельно досліджувати передумови виходу вітчизняних підприємств на ринки окремих країн, які навіть у країн-учасників Європейського Союзу можуть суттєво відрізнятися. А на базі вже визначених умов можна створювати окремі системи логістичного забезпечення з іншими країнами [3].

Крім того, важливим являється організація внутрішньої транспортно-логістичної системи, яка на даний час знаходиться у важкому положенні. Це пов'язано, найперше, з відсутністю необхідного транспортно-дорожнього комплексу. Через велику кількість поганих доріг, перед логістичною компанією (чи відділом організації), стоїть не легке завдання прокласти такий шлях для вантажного транспорту, щоб мінімізувати ризики його поломки чи пошкодження вантажу, використовуючи найкоротші шляхи.

На жаль, в Україні підтримка транспортно-логістичної системи новітніми досягненнями в сфері IT знаходиться все ще на стадії розвитку. Українські підприємці майже не використовують у своїй діяльності інформаційні системи, такі як, наприклад, SRM (supplier relationship management) – управління взаємодією з постачальниками. Це пов'язано з різними факторами, серед них (рис. 1):

- недовіра новим технологіям. Через те, що в Україні недостатньо досвіду використання інформаційних систем та погано розвинута їх правова підтримка, підприємці не бажають повірити окремим програмам дані про свою діяльність;
- висока вартість інформаційних систем;
- небажання персоналу повністю змінювати свою форму праці;
- відсутність розуміння важливості ведення бізнесу з використанням сучасних тенденцій, водночас віддається перевага традиційним формам.

В останні роки українські підприємства все частіше стали надавати перевагу змішаній формі перевезення, яка включає у себе використання декількох видів транспорту. Так, якщо виникає потреба прискорити відвантаження товару, то можна частину перевезення зробити через повітряний транспорт, а частину залізничним, залежно від того, який шлях найдоступніший. Водночас такі перевезення оформлюються єдиним документом, що дозволяє уникнути зайвої бюрократії [2].

Традиційним видом транспорту вважається морський, що є актуальним для України, велика частина території якої знаходиться на узбережжі Чорного моря. Однак в останні роки спостерігається зростання ролі і інших видів транспорту, що призвело до збільшення вартості транспортно-логістичного забезпечення. Тому перед транспортним маркетингом стоїть важливе завдання мінімізувати транспортні витрати [5].

Взагалі, перед логістичною системою вітчизняних підприємств стоїть низка задач, які вона намагається вирішити. Дані задачі можна умовно розділити на три блоки (рис. 2).

Управління та регулювання матеріальним потоком включає формування ринкових зон обслуговування, яке базується на використанні системи прогнозних показників. Організація транспортного процесу складається із створення транспортних планів (перевезення, організації відвантаження, формування товаропотоків) та графіку руху транспортних засобів. Управління запасами підприємства охоплюють управління складськими приміщеннями, розміщення та обслуговування товарів на складі, використання інформаційних систем.

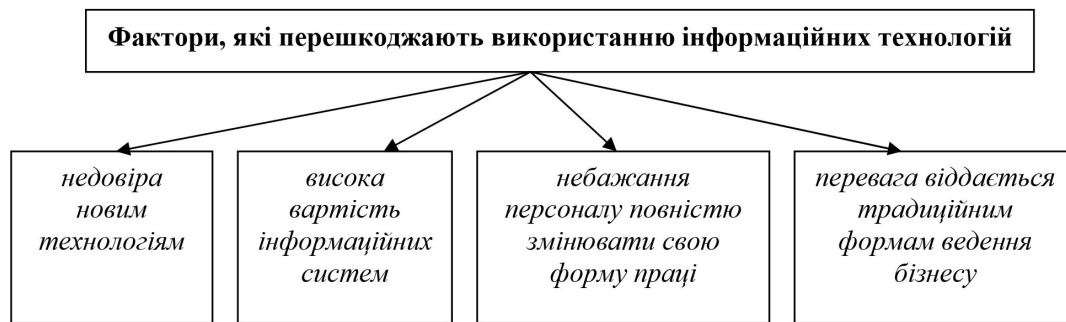

Рис. 1. Фактори, які перешкоджають використанню інформаційних технологій для транспортно-логістичного забезпечення діяльності вітчизняних підприємств

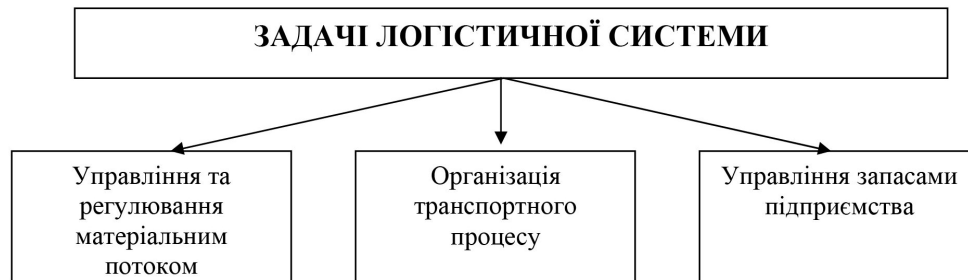

Рис. 2. Задачі логістичної системи вітчизняних підприємств

ВИСНОВКИ

Отже, транспортно-логістична система України знаходиться все ще на стадії розвитку, має багато проблем, які необхідно вирішувати на рівні держави. Особливу увагу слід приділити підвищенню якості транспортних послуг як в середині країни так і за її межами для закріплення позиції України на міжнародному ринку, починаючи з впровадження новітніх технологічних досягнень та закінчуючи зниженням загальних витрат. У подальших дослідженнях рекомендується розробляти спрощені процедури використання інформаційних систем на підприємствах, які відіграють важливу роль у розробці транспортно-логістичних ланцюгів.

Список використаних джерел

1. Ковалик О.А. Інфраструктура підтримки малого бізнесу: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2015. № 4/1. С. 7-9.
2. Короленко Н.В. Логістичний аспект управління туристичними підприємствами: формування позитивного іміджу регіону. *Агросвіт*. 2013. № 23. С. 54-59.
3. Озерська Г.В. Транспортно-логістичні кластери як основа реалізації транскордонного співробітництва. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 3. С. 126-129.
4. Сич М.Є., Бойко О.В. Кластерно-логістична модель розвитку національного ринку транспортних послуг. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2014. № 4. С. 25-29.

5. Станіславик О.В., Коваленко О.М. Сучасні аспекти розвитку логістичного аутсорсингу в Україні. *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві*. 2012. Вип. 1(1). С. 107-114.

6. Сухорукова Т.Г. Характеристика класифікаційних ознак транспортної логістики. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. Х.: УкрДАЗТ, 2014. № 47. С.51-57.

References

1. Kovalyk O.A. *Small Business Support Infrastructure: Current Status and Development Prospects*. *Economics. Finances. Law*. 2015, № 4/1. pp. 7-9. (in Ukrainian).
2. Korolenko N.V. *Logistic aspect of management of tourist enterprises: formation of a positive image of the region*. *Agrosvit*. 2013. № 23. pp. 54-59. (in Ukrainian).
3. Ozerska H.V. *Transport and logistics clusters as a basis for the implementation of cross-border cooperation*. *Global and national economic problems*. 2015. № 3. pp. 126-129. (in Ukrainian).
4. Sych M.Ye., Boiko O.V. *Cluster and logistic model of development of the national market of transport services. Problems of improving the efficiency of infrastructure*. 2014. № 4. pp. 25-29. (in Ukrainian).
5. Stanislavyyk O.V., Kovalenko O.M. *Modern aspects of logistics outsourcing development in Ukraine. Information technologies in education, science and industry*. 2012. Issue 1(1). pp. 107-114. (in Ukrainian).
6. Sukhorukova T.H. *Characteristics of classification features of transport logistics*. *Bulletin of Transport Economics and Industry*. Kharkiv: UkrDAZT, 2014. № 47. pp. 51-57. (in Ukrainian).

ШЕПТУХА

Олена Михайлівна
sheptuhaom@gmail.com

УДК 336.7

ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ
ПОЗИЧАЛЬНИКА ЗА ДОПОМОГОЮ
ДИСКРИМІНАНТНОГО АНАЛІЗУASSESSMENT OF THE BORROWER'S
CREDIT CAPACITY USING
DISCRIMINATIVE ANALYSISк.е.н., доцент, Харківський
національний університет
будівництва та архітектуриЛАПТЄВА
Анна Юріївна
489@ukr.netк.е.н., доцент, Харківський
національний університет
будівництва та архітектуриDOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.6.6>*SHEPTUKHA Olena Mykhailivna – PhD in Economics, Associate Professor, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture**LAPTEVA Anna Yuriivna – PhD in Economics, Associate Professor, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture*

Оцінка кредитоспроможності позичальника є актуальним питанням, яке впливає на успішність та результативність його кредитної діяльності. Статтю присвячено визначенню сутності та оцінці кредитоспроможності позичальника із застосуванням методів дискримінантного аналізу. У ній проведено оцінку кредитоспроможності ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика» із використанням зарубіжних та вітчизняних методик оцінки кредитоспроможності позичальника. За результатами розрахунків було визначено, що підприємство належить до класу А, що характеризується високим фінансовим станом.

* * *

Оценка кредитоспособности заемщика является актуальным вопросом, влияющим на успешность и результативность его кредитной деятельности. Статья посвящена определению сути и оценке кредитоспособности заемщика с применением методов дискриминантного анализа. В ней проведена оценка кредитоспособности ЧАО «Харьковская бисквитная фабрика» с использованием зарубежных и украинских методик оценки вероятности банкротства. По результатам расчетов было определено, что анализируемое предприятие относится к классу А, который характеризуется высоким финансовым состоянием.

* * *

Introduction. At the present stage of economic development in the organization of credit relations uses a significant number of approaches and methods to determine the creditworthiness of the borrower. Today, banking institutions are developing different approaches to the analysis of the borrower's creditworthiness. Moreover, each bank determines its own method of assessing the financial condition of a potential borrower, taking into account the specific terms of the contract. Assessment of creditworthiness of the enterprise by the method of discriminant analysis is carried out by calculating and interpreting the integrated indicator of financial condition.

The purpose of the paper is to determine the nature and assessment of the borrower's creditworthiness using the methods of discriminant analysis.

Results. Assessing the borrower's creditworthiness is a topical issue that affects the success and effectiveness of its lending activities. That is why the article is devoted to defining the nature and assessment of the borrower's creditworthiness using the methods of discriminant analysis. It assessed the creditworthiness of PJSC "Kharkiv Biscuit Factory" using foreign and domestic methods of assessing the creditworthiness of the borrower. It was determined that the main disadvantage of foreign models is that they are developed based on a study of enterprises in the United States and Western Europe. Weights are not adapted to modern conditions of transformation of the domestic economy and do not take into account the specifics of Ukrainian enterprises. These models have several significant limitations. They can be used only as additional models in parallel with modern domestic models. Calculating the probability of bankruptcy of PJSC "Kharkiv Biscuit Factory" according to foreign and domestic methods can give a clear conclusion about the financial condition of the enterprise. The above-mentioned methods demonstrate the absence of probability of bankruptcy at PJSC "Kharkiv Biscuit Factory".

Conclusion. In general, the degree of reliability of the assessment of economic security of the enterprise and a set of necessary measures to prevent possible threats depend on the accurate identification of threats, the correct choice of a system of indicators for diagnosis. According to the results of calculations, it was determined that the company belongs to class A, which is characterized by high financial condition.

Ключові слова: кредитоспроможність, позичальник, дискримінантний аналіз, діагностика, ймовірність банкрутства

Ключевые слова: кредитоспособность, заемщик, дискриминантный анализ, диагностика, вероятность банкротства

Keywords: creditworthiness, borrower, discriminant analysis, diagnostics, probability of bankruptcy

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку економіки в організації кредитних відносин використовується значна кількість підходів та методів щодо визначення кредитоспроможності позичальника.

Сьогодні банківськими установами розробляються різні підходи стосовно аналізу кредитоспроможності

позичальника. Причому кожен банк визначає власну методику оцінки фінансового стану потенційного позичальника з урахуванням конкретних умов договору.

Теоретичні й практичні аспекти оцінки кредитоспроможності позичальника висвітлено у працях багатьох вчених, зокрема, В.В. Бордюк [1], О. Дерев'ягіна [2], Д.В. Зеліско та М.І. Лазоряк [4], А.Ю. Погребняк [6].

МЕТА роботи полягає у визначенні сутності та в оцінці кредитоспроможності позичальника із застосуванням методів дискримінантного аналізу.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння зарубіжних та вітчизняних методів дискримінантного аналізу кредитоспроможності позичальника.

РЕЗУЛЬТАТИ

Кредитоспроможність – це спроможність позичальника залучити позиковий капітал та за конкретних умов кредитування у повному обсязі й у визначений кредитний угодю термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності [1].

На практиці кожен комерційний банк вибирає для себе певні коефіцієнти і вирішує питання, пов'язані з методикою їх розрахунку. Цей підхід дозволяє охарактеризувати фінансовий стан позичальника на основі синтезованого показника-рейтингу, що розраховується у балах та присвоюється кожному значенню коефіцієнта. Згідно з балами встановлюється клас організації, який приймається банком до уваги у розробці шкали процентних ставок, визначенні умов кредитування, встановленні режиму кредитування (форми кредиту, розміру та виду кредитної лінії тощо), в оцінці якості кредитного портфеля, а також в аналізі фінансової стійкості банку [2].

Так, відповідно до положень «Базель II» та Директиви 2006/48/ЄС «Про започаткування та здійснення діяльності кредитних установ» кредитні ризики банки можуть визначатися на основі запровадження рейтингової системи оцінювання позичальників. Вона включає усі методи, процеси, заходи контролю, збір даних та інформаційні системи, які забезпечують оцінювання кредитного ризику, віднесення вимог до класів за ступенем кредитного ризику чи до пулів (рейтинг), а також кількісний аналіз дефолту й показників збитку для певних видів вимог [3].

Оцінка кредитоспроможності підприємства методом дискримінантного аналізу здійснюється шляхом розрахунку та інтерпретації інтегрального показника фінансового стану [4]. Для розрахунку даного інтегрального показника необхідно розрахувати локальні показники. Основним принципом оптимізації складу фінансових показників є уникнення дублювання інформації з певного аспекту фінансового стану позичальника [5].

Головне завдання багатофакторного дискримінантного аналізу в контексті оцінювання кредитних ризиків полягає у побудові дискримінантної моделі, за допомогою якої з високим рівнем ймовірності можна здійснювати класифікацію підприємств за рівнем їх кредитоспроможності.

Так, використання методики дискримінантного аналізу має низку переваг над традиційними вітчизняними методиками оцінки кредитоспроможності позичальників, зокрема:

1) враховуються галузеві особливості діяльності підприємства;

2) зазначений методологічний інструментарій є

зручним у використанні, економічним, забезпечує швидку обробку аналітичної інформації;

3) враховується сучасна міжнародна практика оцінювання кредитоспроможності (подібні методики широко використовуються у Європі та США) [4].

Дискримінантний аналіз покладений в основу моделей визначення кредитоспроможності позичальника Е. Альтмана (двофакторна й п'ятифакторна), У. Бівера, Р. Ліса, М. Спрінгейта, О.О. Терещенка, мультикритеріальної моделі ідентифікації фінансової кризи (методика МФУ) тощо.

Для розрахунку обрано чотири зарубіжних моделі діагностики ймовірності банкрутства позичальника:

1. П'ятифакторна модель Е. Альтмана:

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1,0X_5.$$

Якщо значення $Z < 1,8$, тоді ймовірність банкрутства дуже висока (понад 80 %); $1,81 < Z < 2,7$ – висока (від 40 % до 50 %); $2,71 < Z < 2,99$ – можлива (від 15 % до 20 %); $Z > 3$ – дуже низька.

2. Модель Р. Ліса:

$$Z = 0,063X_1 + 0,092X_2 + 0,057X_3 + 0,001X_4.$$

Якщо значення $Z < 0,037$, то висока ймовірність банкрутства; $Z = 0,037$ – граничне значення; $Z > 0,037$ – низька ймовірність банкрутства.

3. Модель Р. Таффлера:

$$Z = 0,53X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 0,16X_4.$$

Якщо значення $Z < 0,2$, то ймовірність банкрутства досить висока; $0,2 < Z < 0,3$ – можливе банкрутство; $Z > 0,3$ – ймовірність банкрутства низька.

4. Модель Г. Спрінгейта:

$$Z = 1,03 X_1 + 3,07X_2 + 0,66X_3 + 0,4X_4.$$

Якщо значення $Z < 0,862$, то підприємство є потенційним банкрутом; $Z = 0,862$ – граничне значення ймовірності банкрутства; $Z > 0,862$ – відсутність ймовірності банкрутства.

Після аналізу найбільш поширених зарубіжних методик діагностики ймовірності банкрутства можна зазначити, що основна їх перевага полягає у простоті розрахунків та можливості використання під час проведення зовнішнього діагностичного аналізу. Так п'ятифакторна модель Е. Альтмана відображає різні аспекти господарської діяльності підприємства. Вона надає можливість динамічного прогнозування змін фінансової стійкості та інтерпретації інтегрального показника.

У моделі Г. Спрінгейта похибка прогнозу не перевищує 10 %; тобто забезпечується достатній рівень надійності прогнозування ймовірності банкрутства.

Головним недоліком зарубіжних моделей є те, що вони розроблені за результатами дослідження підприємств США й Західної Європи. Вагові коефіцієнти не адаптовані до сучасних умов трансформації вітчизняної економіки й не враховують специфіку діяльності українських підприємств, а саме: систему бухгалтерського обліку, податкове законодавство, значний вплив інфляції на формування фінансових показників, галузеву приналежність підприємства тощо. Ці моделі мають кілька суттєвих обмежень. Їх можна використовувати лише як додаткові моделі паралельно з сучасними вітчизняними моделями [6].

Для оцінки кредитоспроможності позичальника

об'єктом дослідження обрано ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика» – сучасне кондитерське підприємство, яке спеціалізується на виробництві борошняних кондитерських виробів. Загальний обсяг виробництва становить близько 40 тис. тонн продукції на рік. На підприємстві працюють 1200 осіб.

ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика» неодноразово займало перші місця у Національному бізнес-

рейтингу кращих українських виробників за КВЕД 10.72.0 (виробництво печива, пирогів і тістечок тривалого зберігання) [7].

Результати визначення кредитоспроможності ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика» за 2013-2018 рр. з використанням зарубіжних моделей діагностики загрози банкрутства підприємства за статистичними даними наведено у табл. 1 [8].

Таблиця 1

Визначення кредитоспроможності ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика» за 2013-2018 рр. за зарубіжними методиками оцінки ймовірності банкрутства

Рік	Зарубіжні моделі визначення ймовірності банкрутства			
	США	Велика Британія		США і Канада
	П'ятифакторна модель Е. Альтмана	Модель Р. Ліса	Модель Р. Таффлера	Модель Г. Спрінгейта
2013	8,42 $Z > 3$ – дуже низька	0,19 $Z > 0,037$ – низька ймовірність	1,88 $Z > 0,3$ – ймовірність банкрутства низька	4,06 $Z > 0,862$ – відсутність ймовірності
2014	14,22 $Z > 3$ – дуже низька	0,34 $Z > 0,037$ – низька ймовірність	3,73 $Z > 0,3$ – ймовірність банкрутства низька	6,03 $Z > 0,862$ – відсутність ймовірності
2015	12,02 $Z > 3$ – дуже низька	0,33 $Z > 0,037$ – низька ймовірність	3,39 $Z > 0,3$ – ймовірність банкрутства низька	4,98 $Z > 0,862$ – відсутність ймовірності
2016	8 $Z > 3$ – дуже низька	0,19 $Z > 0,037$ – низька ймовірність	1,81 $Z > 0,3$ – ймовірність банкрутства низька	2,86 $Z > 0,862$ – відсутність ймовірності
22017	10,10 $Z > 3$ – дуже низька	0,22 $Z > 0,037$ – низька ймовірність	2,37 $Z > 0,3$ – ймовірність банкрутства низька	3,38 $Z > 0,862$ – відсутність ймовірності
22018	7,75 $Z > 3$ – дуже низька	0,18 $Z > 0,037$ – низька ймовірність	1,77 $Z > 0,3$ – ймовірність банкрутства низька	2,05 $Z > 0,862$ – відсутність ймовірності

Згідно із табл. 1 розрахунок ймовірності банкрутства ПАТ «Харківська бісквітна фабрика» за зарубіжними методиками може дати чіткий висновок стосовно фінансового стану підприємства. П'ятифакторна модель Альтмана, моделі Р. Ліса, Р. Таффлера та Спрінгейта демонструють відсутність ймовірності банкрутства на ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика».

Проблему неможливості використання зарубіжних методик у практиці оцінювання фінансового стану українських підприємств спробував вирішити вітчизняний економіст О. Терещенко. Він розробив універсальну дискримінантну функцію, яка є найбільш оптимальною для діагностики ризику банкрутств українських підприємств, оскільки оптимальна дискримінантна функція повинна враховувати всі складові фінансового стану [3]. Для оцінювання фінансового стану українських підприємств, згідно з наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14, пропонується використовувати коефіцієнт Бівера.

Також має місце методика багатовимірної аналізу, яка пропонується Міністерством фінансів України з метою оцінки фінансового стану діяльності суб'єктів господарювання (мультикритеріальна модель ідентифікації фінансової кризи), яка ґрунтується на коефіцієнтному підході і дозволяє за визначеною сукупністю індивідуальних показників (коефіцієнтів) отримати значення інтегрального показника оцінки фінансового стану.

Загалом від точної ідентифікації загрози, від правильного вибору системи показників для діагностики залежить ступінь достовірності оцінки економічної

безпеки підприємства і комплекс необхідних заходів стосовно попередження можливих загроз. Тому розглянемо застосування вітчизняних методик діагностики фінансового стану ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика»:

1. Модель О.О. Терещенка:

$$Z = 1,5 X_1 + 0,08 X_2 + 10,0 X_3 + 5,0 X_4 + 0,3 X_5 + 0,1 X_6$$

Якщо $Z > 2$ – банкрутство не загрожує, $1 < Z < 2$ – фінансова стійкість порушена, $0 < Z < 1$ – існує загроза банкрутства.

2. Коефіцієнт Бівера:

$$\text{Коефіцієнт Бівера} = \frac{ЧП - НА}{ДЗ + ПЗ} \quad (1)$$

Якщо значення КБ $> 0,4$, то підприємству банкрутство не загрожує, коли протягом тривалого періоду $КБ < 0,2$ – це означає формування незадовільної структури балансу.

3. Мультикритеріальна модель ідентифікації фінансової кризи (методика МФУ) [6]. Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів: секція С (розділи 10-12):

$$Z = 0,035 \times K_1 + 0,04 \times K_2 + 2,7 \times K_3 + 0,1 \times K_6 + 1,1 \times K_7 + 1,2 \times K_8 + 0,05 \times K_9 - 0,8$$

Якщо $Z > 0,07$, то у підприємства високий рівень спроможності виконувати зобов'язання та найменша ймовірність дефолту.

Від 0,06 до $-0,4$ – достатній рівень спроможності виконувати свої зобов'язання та незначна ймовірність дефолту; від $-0,41$ до $-0,9$ – нижче середнього рівня спроможності виконувати зобов'язання; від $-0,91$ до $-3,7$ – фінансовий стан бенефіціара є нестабільний і свід-

чить про наявність ознак неплатоспроможності; менше, ніж $-3,8$ – високий рівень ймовірності дефолту [6].

Вітчизняні методики діагностики ймовірності банкрутства мають значні переваги перед зарубіжними тим, що розроблені на підставі вітчизняних статистичних даних та враховують багато показників економічної діяльності підприємства за основними фор-

мами фінансової звітності.

Результати визначення кредитоспроможності ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика» за 2013–2018 рр. за допомогою вітчизняних моделей визначення кредитоспроможності за статистичними даними [100] наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Розрахунок визначення кредитоспроможності позичальника ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика» за допомогою вітчизняних моделей

Рік	Вітчизняні моделі визначення ймовірності банкрутства (Україна)		
	Модель О.О. Терещенка	Коефіцієнт Бівера	Методика МФУ
2013	36,43	1,98	2,58
	$Z > 2$ – банкрутство не загрожує	$KB > 0,4$ – підприємству банкрутство не загрожує	$Z > 0,07$ найменша ймовірність дефолту
2014	84,12	8,50	2,66
	$Z > 2$ – банкрутство не загрожує	$KB > 0,4$ – підприємству банкрутство не загрожує	$Z > 0,07$ найменша ймовірність дефолту
2015	50,96	3,38	2,27
	$Z > 2$ – банкрутство не загрожує	$KB > 0,4$ – підприємству банкрутство не загрожує	$Z > 0,07$ найменша ймовірність дефолту
2016	28,50	1,45	2,38
	$Z > 2$ – банкрутство не загрожує	$KB > 0,4$ – підприємству банкрутство не загрожує	$Z > 0,07$ найменша ймовірність дефолту
2017	38,34	2,12	2,23
	$Z > 2$ – банкрутство не загрожує	$KB > 0,4$ – підприємству банкрутство не загрожує	$Z > 0,07$ найменша ймовірність дефолту
2018	24,86	0,86	2,18
	$Z > 2$ – банкрутство не загрожує	$KB > 0,4$ – підприємству банкрутство не загрожує	$Z > 0,07$ найменша ймовірність дефолту

Згідно із представленими розрахунками коефіцієнтів можна стверджувати, що ймовірність банкрутства ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика» найменша і банкрутство наразі даному підприємству не загрожує.

ВИСНОВКИ

Отже, проведена оцінка кредитоспроможності на основі інтегральної рейтингової оцінки свідчить про ефективність, об'єктивність та зручність використання такого інструментарію оцінки кредитоспроможності підприємства-позичальника. ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика» належить до класу А, що характеризується високим фінансовим станом.

Список використаних джерел

1. Бордюг В.В. Теоретичні основи оцінки кредитоспроможності позичальника банку. Вісник університету банківської справи НБУ. 2008. № 3. С. 112-115.
2. Дерев'ягін О. Оцінка кредитоспроможності компаній у зарубіжній практиці. Фінансовий ринок України. 2011. № 11. С. 25-27.
3. Терещенко О. Нові підходи до оцінювання кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб. Вісник НБУ. 2012. № 1. С. 26-30.
4. Зеліско Д.В., Лазорак М.І. Порівняння вітчизняної та зарубіжної методології оцінки кредитоспроможності підприємства. Науковий вісник БДФА. Чернівці: Технодрук, 2009. Вип. 1. С. 89.
5. Гриценко Л.Л., Боярко М.І., Лиштвак В.Л. Комплексна експрес-методика оцінювання кредитоспроможності підприємств з урахуванням приналежності до виду економічної діяльності. Актуальні проблеми економіки. 2010. № 7. С. 206-214.
6. Погребняк А.Ю. Порівняльний аналіз методик оцінки ймовірності банкрутства в системі антикризового управління на підприємстві. Бізнес Інформ. 2014. № 7. С. 344–352.
7. Офіційний сайт ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика». URL: <http://biscuit.com.ua>
8. Фінансова звітність ПрАТ «Харківська бісквітна

- фабрика». URL: https://stockmarket.gov.ua/cabinet/xml/show/fin_general/8454
9. Jorion P. Value at Risk: The New Benchmark for Managing Financial Risk. McGraw-Hill, 2006. 594 p.
 10. Rizeni obchodni bank. Vybrane kapitoly / V. Kasparovska et.al. Praha: C.H. Beck, 2006.

References

1. Bordiuh V.V. Theoretical bases for assessing the creditworthiness of the bank borrower. Bulletin of the University of Banking of the NBU. 2008. № 3. pp. 112–115 (in Ukrainian).
2. Dereviagin O. Assessment of creditworthiness of companies in foreign practice. Financial market of Ukraine. 2011. № 11. pp. 25–27 (in Ukrainian).
3. Tereshchenko O. New approaches to assessing the creditworthiness of borrowers - legal persons. Bulletin of the NBU. 2012. № 1. pp. 26–30 (in Ukrainian).
4. Zelisko D.V., Lazoriak M.I. Comparison of domestic and foreign methodology for assessing the creditworthiness of the enterprise. BDFА Scientific Bulletin. Chernivtsi: Technodruk, 2009. Issue. 1. P. 89 (in Ukrainian).
5. Hrytsenko L.L., Boiarko M.I., Lishivan V.L. Comprehensive express method of assessing the creditworthiness of enterprises, taking into account the type of economic activity. Current economic problems. 2010. № 7. pp. 206–214 (in Ukrainian).
6. Pohrebniak A.Yu. Comparative analysis of methods for assessing the probability of bankruptcy in the crisis management system at the enterprise. Business Inform. 2014. № 7. pp. 344–352 (in Ukrainian).
7. Official site of PJSC "Kharkiv Biscuit Factory". URL: <http://biscuit.com.ua> (in Ukrainian).
8. Financial statements of PJSC "Kharkiv Biscuit Factory". URL: https://stockmarket.gov.ua/cabinet/xml/show/fin_general/8454 (in Ukrainian).
9. Jorion P. Value at Risk: The New Benchmark for Managing Financial Risk. McGraw-Hill, 2006. 594 p.
10. Rizeni obchodni bank. Vybrane kapitoly / V. Kasparovska et.al. Praha: C.H. Beck, 2006.

ЗАДОРОЖНА
 Анна Володимирівна
 an_zador@ukr.net

УДК 330.322:004

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

ACTUAL ASPECTS OF STATE POLICY OF DIGITAL DEVELOPMENT IN UKRAINE AT THE PRESENT STAGE

к.ф.-м.н., доцент, Львівський
 національний університет ім.
 Івана Франка

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.6.7>

ZADOROZHNA Anna Volodymyrivna – PhD in Physics and Mathematics, Lviv National University after Ivan Franko

У статті досліджено окремі аспекти державної політики цифрового розвитку в Україні, приділено увагу ризикам її реалізації та необхідності їх усунення в майбутньому. На підставі проведеного аналізу статистичної інформації зроблено висновки, які характеризують внесок цієї сфери в розвиток національної економіки України. За результатами порівняльного аналізу інвестиційної активності суб'єктів господарювання окреслено можливості для підвищення дієвості інвестиційної бюджетної політики в указаній сфері.

* * *

В статье исследованы отдельные аспекты государственной политики цифрового развития в Украине, уделено внимание рискам реализации и необходимости их устранения в будущем. На основании проведенного анализа статистической информации сделаны выводы, характеризующие вклад этой сферы в развитие национальной экономики Украины. По результатам сравнительного анализа инвестиционной активности субъектов хозяйствования обозначены возможности для повышения действенности инвестиционной бюджетной политики в указанной сфере.

* * *

The article is devoted to some aspects of state policy of digital development. The coherence level of the goals established in the normative-legal acts concerning the rating position of Ukraine according to the international indices characterizing the development level of digital economy and society, information and communication technologies introduction, is estimated.

The purpose of the paper is to study the key priorities of public policy in the field of information and communication and digital technologies at the present stage, the consistency of the policy goals, the effectiveness of certain directions of public financial policy (especially investment) to stimulate the development of this area, with the appropriate analytical presentation of its results.

The conclusions on the realism and prospects of achieving the planned rating goals in the short term are argued.

Emphasis is placed on the risks of government implementation of the state policy of digital development caused by the identified differences in its target indicators established in the regulations of the Verkhovna Rada of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine, as well as the importance of preventing them in policy development in the medium and long term.

Basing on the analysis of cumulative volumes of capital investments and the created gross value added (both in the economy of Ukraine as a whole and in the information and communication and digital technologies field), the conclusions on the contribution of this area to the creation of gross value added by the domestic economy, taking into account the amount of financial resources aimed at capital investment in 2010-2018 were made.

A comparative analysis of investment activity of economic entities in the information and communication and digital technologies field, which was provided by both budgetary and non-budgetary sources is given.

Based on the revealed disagreements between the government's declared priority for the development of this sector and the volumes and shares of the financial resources of the state and local budgets actually aimed at its development, the opportunities for increasing of the effectiveness of the state's investment policy in the information, communication and digital technologies field in the future are indicated.

Ключові слова: державна політика цифрового розвитку, інвестиційна політика держави, капітальні інвестиції, валова додана вартість, цифровізація, цифрова економіка

Ключевые слова: государственная политика цифрового развития, инвестиционная политика государства, капитальные инвестиции, валовая добавленная стоимость, цифровизация, цифровая экономика

Keywords: state policy of digital development, state investment policy, capital investment, gross value added, digitalization, digital economy

ВСТУП

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, цифровізація соціально-економічного життя суспільства безсумнівно є рушіями суспільного прогресу та чинниками стійкого економічного зростання. Беззаперечною є й важливість ролі послідовної та збалансованої державної політики цифрового розвитку. Вона передбачає створення державою сприятливого інституційного та правового середовища для діяльності суб'єктів у цій сфері, а також вжиття активних заходів

впливу (у т.ч. – шляхом реалізації механізмів захисту конкуренції, охорони й захисту прав інтелектуальної власності, зайнятості населення, за допомогою інструментарію державної фіскальної та інвестиційної політики).

Дослідженню різноманітних аспектів державної політики цифрового розвитку, у т.ч. розвитку цифрової економіки, присвячено праці значної кількості як вітчизняних, так і іноземних дослідників. З-поміж них потрібно виділити В. Апалькову, О. Білоруса, С. Веретюка, І. Карчеву, Ю. Корнєєву, В. Пілінського, Дж. Ма-

ніка, С. Гупта, Е. Тоффлера, Б. Кінга. Водночас динаміка та масштаби цифровізації суспільного життя на сьогодні обумовлюють появу нових аспектів дослідження е цієї царині. У т.ч. і стосовно актуалізації заходів державної політики цифрового розвитку та пріоритетів державної інвестиційної політики.

МЕТА роботи полягає у дослідженні ключових пріоритетів державної політики у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій на сучасному етапі, узгодженості цілей вказаної політики, визначених у нормативно-правових актах, дієвості окремих напрямів державної фінансової політики (передусім інвестиційної) стосовно стимулювання розвитку сфери, про яку йдеться, з відповідним аналітичним представленням його результатів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розв’язання сформульованих у статті завдань здійснюватиметься із використанням методів порівняльного аналізу, аналізу та синтезу, методів статистичного та економічного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

На пріоритетності розвитку інформаційно-комуні-

каційних та цифрових технологій наголошується у низці нормативно-правових актів. Так, у 2005 р. в Указі Президента України “Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій” від 20.10.2005 р. № 1497/2005 задекларовано, що розвиток в Україні інформаційного суспільства та впровадження новітніх інформаційних технологій в усіх сферах суспільного життя, діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування є одним із пріоритетних напрямів державної політики [1]. А в постанові Кабінету Міністрів України “Деякі питання цифрового розвитку” від 30.01.2019 № 56 визначено принципи, на яких повинна ґрунтуватись реалізація органами виконавчої влади державної політики цифрового розвитку [2].

Однією з передумов збалансованості державної політики є взаємоузгодженість її цілей. Однак результати проведеного нами аналізу нормативно-правових актів засвідчили, що навіть у питанні встановлення та досягнення реалістичних цільових показників державної політики у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій наявні істотні розбіжності. Це, зокрема, підтверджують дані, представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Інформація про заплановані у нормативно-правових актах та фактичні значення окремих міжнародних індексів, за якими оцінюються рівень розвитку цифрової економіки та суспільства, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій [складено за даними [3; 4; 5, с. 570; 6]]

Джерело інформації	Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні		Фактично досягнуто у 2019 р.	Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні	Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр.
	рейтингові цілі у 2013 р.	рейтингові цілі у 2015 р.		рейтингові цілі у 2020 р.	
Глобальний індекс конкурентоспроможності (WEF Global Competitiveness Index)	70 місце	65 місце	85 місце	50 місце	60 місце
Індекс мережевої готовності (WEF Networked Readiness Index)	73 місце	65 місце	67 місце	60 місце	30 місце

На основі інформації, наведеної у табл. 1, можна зробити такі висновки.

1. У ключових нормативно-правових актах, що стосуються розвитку інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій на 2020 р., заплановані різні значення рейтингових цілей. У Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні заплановане досягнення Україною у 2020 р. 50-го рейтингового місця в Глобальному індексі конкурентоспроможності, а у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. – 60-го місця.

Поряд із цим, в указаних нормативно-правових актах за Індексом мережевої готовності на 2020 р. заплановано досягнення Україною відповідно 60-го та 30-го рейтингових місць.

Одразу стає очевидним, що ефективна координація діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, спрямована на впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в Україні, досяг-

нення цілей розвитку цифрової економіки, є неможливою навіть із причини наявності розбіжностей у запланованих рейтингових цілях.

2. Наведені в табл. 1 дані ставлять під сумнів реалістичність досягнення запланованих на 2020 р. рейтингових місць України в указаних міжнародних рейтингах. Адже ймовірність здійснення за один рік прориву в соціально-економічному розвитку країни (з 85 місця у 2019 р.) принаймні до рівня Південної Африки чи Туреччини (відповідно 60-те та 61-ше місця в Глобальному індексі конкурентоспроможності у 2019 р.) є вельми сумнівним. Уже не кажучи про можливість досягнення запланованого 50-го рейтингового місця за вказаним індексом (у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр.). Ще більш сумнівною видається ситуація з досягненням запланованої рейтингової позиції України за Індексом мережевої готовності: якщо досягнення запланованого у Стратегії розвитку інформаційного сус-

пільства в Україні на 2020 р. 60-го рейтингового місця за цим індексом (при 67-му місці у 2019 р.) і є теоретично можливим, то здійснення в Україні за один рік технологічного стрибка в розвитку цифрової економіки, інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення 30-го місця в рейтингу (заплановано у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр.) є нереалістичним.

Такий стан справ ставить під сумнів якість державного планування у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. Це вимагає використання у майбутньому більш виважених підходів до встановлення цільових показників України в міжна-

родних рейтингах, що повинні ґрунтуватись на реалістичних оцінках середньо- та довгострокових перспектив розвитку вказаної сфери.

Важливим аспектом нашого дослідження є питання ефективності заходів державної політики відносно фінансового забезпечення розвитку інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. З огляду на це проаналізуємо статистичні дані про обсяги фінансових ресурсів, спрямованих на капітальні інвестиції, опираючись на статистичну інформацію, консолідовану за КВЕД-2010, зокрема за секцією “J. Інформація та телекомунікації” та Національні рахунки України (рис. 1).

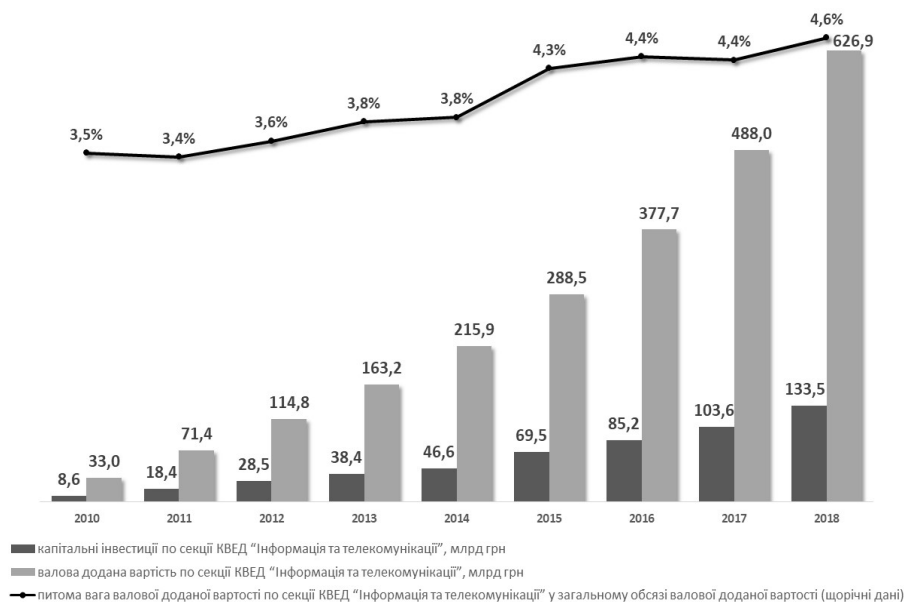

Рис. 1. Кумулятивні обсяги капітальних інвестицій по секції КВЕД “Інформація та телекомунікації” та валової доданої вартості за період 2010–2018 рр. і щорічні значення питомої ваги валової доданої вартості вказаної секції у валовій доданій вартості всієї економіки (розраховано за даними [7; 8])

За період, що нами аналізувався, кумулятивний обсяг капітальних інвестицій по секції КВЕД “Інформація та телекомунікації” становить 133,5 млрд.грн., водночас за аналізований період валова додана вартість (ВДВ), згенерована в економіці за видами економічної діяльності, включених в указану секцію, становить 626,9 млрд.грн. Характерно, що на фоні відчутного кумулятивного приросту ВДВ за абсолютними показниками спостерігається й щорічне збільшення її частки в сукупній ВДВ – із 3,5 % у 2010 р. до 4,6 % у 2018 р. Це свідчить, що формування ВДВ по секції КВЕД “Інформація та телекомунікації” відбувалось за рахунок скорочення частки ВДВ по інших галузях.

Необхідно також проаналізувати структуру джерел фінансових ресурсів, спрямованих на капітальні інвестиції за секцією КВЕД “Інформація та телекомунікації”, та оцінити, якою мірою таке стрімке зростання ВДВ за секцією КВЕД “Інформація та телекомунікації” узгоджується з обсягами спрямованих у неї інвестиційних ресурсів, передусім бюджетних.

У Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні вказано на необхідність концентрації ресурсів держави на реалізації пріоритетних завдань розвитку інформаційного суспільства [3]. У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України

на 2018–2020 рр. [4] задекларовано, що основними завданнями держави на шляху до цифровізації країни є залучення відповідних інвестицій, стимулювання розвитку цифрових інфраструктур. У Законі України “Про Концепцію Національної програми інформатизації” [9] першочергове спрямування бюджетних коштів на реалізацію загальнодержавних проектів інформатизації пріоритетовано за такими напрямками, як-от: створення національної інформаційно-телекомунікаційної системи; розвиток системи національних інформаційних ресурсів; інформатизація стратегічних напрямів розвитку економіки держави, її безпеки та оборони, соціальної сфери.

Звернімося до статистичних даних про обсяги капітальних інвестицій за джерелами фінансування за видами економічної діяльності (табл. 2).

Як бачимо, у 2018–2019 рр. за рахунок бюджетних ресурсів профінансовано капітальні інвестиції у розмірі відповідно 13 % та 14 % від загального їх обсягу (за рахунок усіх джерел фінансування) у відповідних роках. Водночас за секцією КВЕД “Інформація та телекомунікації” питома вага бюджетних капітальних інвестицій за указаний період у понад три рази нижча (4 %) за питому вагу бюджетного фінансування капітальних інвестицій загалом в економіці (13 %).

Таблиця 2

Обсяги та структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування в цілому по економіці України та по секції КВЕД “Інформація та телекомунікації” у 2018–2019 рр. [розраховано за даними [10; 11]]

Роки	Код за КВЕД–2010	Усього освоєно (використано) капітальних інвестицій, млрд. грн.	У тому числі за рахунок		Питома вага капітальних інвестицій за рахунок бюджетних коштів	Питома вага капітальних інвестицій за рахунок внутрішніх джерел підприємств та організацій (небюджетні кошти)
			бюджетних коштів	власних коштів підприємств та організацій (небюджетні кошти)		
2018	загалом в економіці	578,7	73,2	409,6	13%	71%
	за секцією КВЕД “Інформація та телекомунікації”	29,9	1,1	24,2	4%	81%
2019	загалом в економіці	624,0	87,3	408,3	14%	65%
	за секцією КВЕД “Інформація та телекомунікації”	21,1	0,8	18,4	4%	87%

Водночас за рахунок внутрішніх джерел підприємств та організацій (небюджетні кошти) у 2018–2019 рр. спрямовано на капітальні інвестиції відповідно 71 % та 65 % від загального обсягу коштів (за всіма джерелами) на такі цілі. Водночас питома вага капітальних інвестицій за рахунок внутрішніх джерел підприємств та організацій (небюджетні кошти) за секцією КВЕД “Інформація та телекомунікації” у 2018–2019 рр. є значно вищою за середній рівень капітальних інвестицій, освоєних за рахунок таких джерел у цілому по економіці (81 % та 87 % проти 71 % та 65% відповідно).

На підставі наведеної у табл. 2 інформації також можна зробити висновок, що питома вага капітальних інвестицій за секцією КВЕД “Інформація та телекомунікації” у структурі обсягів капітальних інвестицій загалом в економіці у 2018–2019 рр. становила 5,2 % та 3,4 % відповідно. Водночас підприємствами та організаціями за рахунок власних коштів на капітальні інвестиції за секцією КВЕД “Інформація та телекомунікації” спрямовано 5,9 % та 4,5 % від загального обсягу фінансових ресурсів, призначених для капітальних інвестицій у відповідних роках, а за рахунок бюджетних коштів – лише 1,5 % та 0,9 % відповідно.

ВИСНОВКИ

Як свідчать результати нашого дослідження, задекларовані у нормативно-правових актах України окремі рейтингові цілі нашої держави за ідентичними ключовими міжнародними індексами, що характеризують стан розвитку інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, не узгоджені між собою. Водночас нереалістичність запланованих цілей негативно впливає на якість реалізації органами виконавчої влади завдань державної політики цифрового розвитку.

Задекларована Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України пріоритетність розвитку інформаційних технологій, цифровізації економіки підтверджуються лише незначною мірою практичними заходами бюджетної інвестиційної політики стосовно нарощення обсягів капітальних інвестицій у цій сфері. Натомість висока інвестиційна активність, сформована за рахунок внутрішніх джерел підприємств та організацій (небюджетних коштів) є підтвердженням високої пріоритетності цієї сфери економіки на практиці, запорукою її подальшого розвитку та зростання економічного добробуту.

Подальших наукових розвідок потребують інші аспекти сучасної державної політики цифрового розвитку в Україні, аналіз наявних проблем та ризиків у процесі її реалізації. Ідеться передусім про подальші заходи стосовно усунення цифрової нерівності у використанні інформаційно-комунікаційних технологій в Україні, перспективи подальшої розбудови IT-інфраструктури, пріоритетні напрями розвитку цифрової економіки (у тому числі розвитку ринку e-комерції).

Список використаних джерел

1. Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій: Указ Президента України від 20.10.2005 № 1497/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1497/2005>
2. Деякі питання цифрового розвитку: постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 № 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF>
3. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>
4. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
5. Schwab K. The Global Competitiveness Report 2019. World Economic Forum. 2019. P. 570. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
6. The Networked Readiness Index. URL: <https://networkreadinessindex.org/countries/ukraine/>
7. Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/vvp/vvp_ric/arh_vtr_u.htm
8. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2010–2019 роки. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/ibd_rik/ibd_u/ki_rik_u_e_bez.htm
9. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 75/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80>
10. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за видами економічної діяльності за 2018 рік. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/ibd/kindj_ek/kindj_ek_18.xls
11. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування

за видами економічної діяльності за 2019 рік. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ibd/kindj_ek/kindj_ek_19.xlsx

References

1. On the priority tasks for the implementation of the latest information technologies: Decree of the President of Ukraine of October 20, 2005 No. 1497/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1497/2005> (in Ukrainian)
2. Some issues of digital development: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 01.30.2019 No. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF> (in Ukrainian)
3. On approval of the Information Society Development Strategy in Ukraine: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 05.15.2013 No. 386-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80> (in Ukrainian)
4. The concept of development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020: the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 17.01.2018 №67-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (in Ukrainian)
5. Schwab K. The Global Competitiveness Report 2019. World Economic Forum. 2019. P. 570. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
6. The Networked Readiness Index. URL: <https://networkreadinessindex.org/countries/ukraine/>
7. Production and distribution of gross domestic product by type of economic activity. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/vvp/vvp_ric/arh_vtr_u.htm (in Ukrainian)
8. Capital investments by types of economic activity for 2010–2019. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/ibd_rik/ibd_u/ki_rik_u_e_bez.htm (in Ukrainian)
9. On the Concept of the National Informatization Program: Law of Ukraine of 04.02.1998 № 75/98-BR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian)
10. Capital investments by sources of financing by types of economic activity for 2018. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/ibd/kindj_ek/kindj_ek_18.xls (in Ukrainian)
11. Capital investments by sources of financing by types of economic activity for 2019. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ibd/kindj_ek/kindj_ek_19.xlsx (in Ukrainian)

КРАВЧЕНКО
Оксана Михайлівна
o.m.kravchenko@mzeid.in

УДК 656.615.003

ФЕДОСЄЄВА
Ірина Сергіївна
iryna.fedosieieva@mzeid.in

**МОРСЬКІ ТОРГОВІ ПОРТИ ТА МОРСЬКЕ
АГЕНТУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

**THE SEA TRADING PORTS AND THE SEA
AGENCIES IN UKRAINE IN THE
CONDITIONS OF THE WORLD ECONOMY
GLOBALIZATION**

к.е.н., старший викладач,
Одеський національний
політехнічний університет

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.6.8>

студентка, Одеський
національний політехнічний
університет

KRAVCHENKO Oksana Mykhailivna – PhD in Economics, Senior Lecturer, Odesa National Polytechnic University

FEDOSIEIEVA Iryna Serhiivna – student, Odesa National Polytechnic University

У статті розглянуто функціонування морських торгових портів України та значення якості послуг морського агентування для формування конкурентоспроможності портів. Проведено SWOT-аналіз українських морських торгових портів, визначено сильні та слабкі сторони, можливості та загрози. Надано перелік пріоритетних напрямків організаційного розвитку морських торговельних портів України, як умови забезпечення їх конкурентоспроможності в умовах глобалізації світової економіки. Сформовано принципи функціонування та розвитку морських портів.

* * *

В статье рассмотрено функционирование морских торговых портов Украины и значение качества услуг морского агентирования для формирования конкурентоспособности портов. Проведен SWOT-анализ украинских морских торговых портов, определены сильные и слабые стороны, возможности и угрозы. Дан перечень приоритетных направлений организационного развития морских торговых портов Украины, как условия обеспечения их конкурентоспособности в условиях глобализации мировой экономики. Сформированы принципы функционирования и развития морских портов.

* * *

Ukraine is a maritime state, with numerous sea and river ports. This is an integral part of the country's transport and industrial infrastructure. Services provided by seaports and maritime agency services for the organization and establishment of the process of interaction between ships and ports are in great demand, but need to be improved in the context of globalization of the world economy and growing consumer needs.

The purpose of the work is to research the system of sea trade ports and sea agencies in Ukraine in the context of globalization of the world economy, to identify priority areas and principles of sea trade ports development in Ukraine.

Ukrainian ports have all the opportunities for full participation in world transport flows. The primary goal is to ensure the sustainable development of seaports, increase their capacity, and encourage the improvement of quality in the provision of maritime agency services. This should ensure the growth of cargo flows through increasing of competitiveness, and allow to use the full transit potential of Ukraine.

The globalization of the world economy has provoked the diversification of port products and services, which in modern conditions go beyond the ordinary port. The development of distribution functions of ports is due to the emergence in the territories close to ports of enterprises and organizations that are associated with industrial production, commercial, information, financial and other types of service of goods passing through port areas. The goal of the Ukrainian port industry should be to ensure the permanent growth of cargo turnover. The dynamics of the industry's development largely depends on the development of private stevedoring companies, and improving the reliability, quality, and easiness of maritime agency services using.

Ключові слова: морські торгові порти, морське агентування, глобалізація світової економіки

Ключевые слова: морские торговые порты, морское агентирование, глобализация мировой экономики

Keywords: the sea trade ports, the maritime agency, globalization of the world economy

ВСТУП

В умовах міжнародної економічної інтеграції, коли обсяг обміну товарами та послугами неупинно зростає у всьому світі, важко уявити функціонування міжнародної торгівлі без морських перевезень, одного з найдешевших способів доставки вантажів на великі відстані незалежно від габаритів. Україна є морською державою з чисельними морськими та річковими портами, які є невід'ємною частиною транспортної та промислової інфраструктури країни, що породило попит на послуги надавані морськими портами, та послуги морського агентування для організації та налагодження процесу взаємодії суден та портів.

МЕТА роботи полягає у дослідженні системи функціонування морських торгових портів та морського агентування в Україні за умов глобалізації світової економіки, виявлення пріоритетних напрямків та принципів розвитку морських торгових портів в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використовувалися такі методи дослідження, як: метод наукової абстракції, аналіз та синтез, методи індукції та дедукції.

РЕЗУЛЬТАТИ

У систему портового господарства України вхо-

дять 20 морських торгових портів, розташованих у басейнах Чорного і Азовського морів і в гирлах Дунаю і Дніпра. Україна також має 4 морських рибних порту, які входять в сферу управління Державного комітету рибного господарства України. У береговій смузі Чорного і Азовського морів розташовано ще 11 портових пунктів і значну кількість пристаней, які належать металургійним, суднобудівельним нафтогазовим підприємствам.

Найбільш значними з морських торговельних портів України є розташовані неподалеку один від одного (у північно-західній частині Чорного моря) Одеський, Чорноморський і Південний порти. На їх долю сумарно доводиться близько 70 % всього вантажообігу українських морських портів. Ці порти мають найкращі морські підходи (осідання судів, що приймаються, – від 11,5 до 14 метрів), тоді як інші у змозі приймати судна із значно меншим осіданням. В Одеському і Чорноморському торговельних портах знаходяться найбільші в Україні контейнерні термінали. У гирловій частині найбільших українських річок Дніпра і Південного Буга розташована інша група морських портів – Миколаївський, Херсонський, «Октябрськ»,

Дніпро-Бузький (порт глиноземного заводу), що працюють як з навалювальними, так і з генеральними вантажами [1].

Слід зазначити, що згідно з даними незалежної консультативної компанії «Ocean Shipping Consultant» [2], об'єми світових контейнерних перевезень збільшуються в середньому на 10 % щорічно.

Розвиток сфери контейнерних перевезень немислимий без вдосконалення портової інфраструктури та підвищення якості послуг морського агентування, для задоволення потреб таких перевезень. Унікальність географічного розташування України є безперечним фактом. Українські порти мають усі можливості для повноцінної участі у світових транспортних потоках, а отже, проведемо SWOT-аналіз українських морських торгових портів (рис. 1).

На фоні зростання вантажообігу портів зростає доля недержавних перевантажувальних комплексів. Водночас слід враховувати, що в Одеському міжнародному торговому порті функціонує низка недержавних стівідорних компаній, вантажообіг яких включається до складу вантажообігу переробленого силами державних морських торгових портів [3].

<p>Сильні сторони:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вигідне географічне положення – розташування на перетині міжнародних транспортних коридорів. 2. У багатьох портах природні глибини і цілорічна навігація. 3. Добре розвинена мережа морських портів з достатніми потужностями. 4. Розвинена залізнична інфраструктура. 5. Близькість центрів споживання і виробництва масових вантажів до деяких портів. 6. За вантажообігом порти України займають 2 місце у Чорноморсько-азовському басейні. 7. Прибуткова і рентабельна діяльність. 8. Кваліфікована робоча сила і управлінський персонал. 9. Багаторічний досвід. 	<p>Слабкі сторони:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Україна використовує не весь свій транзитний потенціал. 2. Існуюче законодавство перешкоджає розвитку портів і акваторії. 3. Складна процедура митного оформлення вантажів. 4. Низька швидкість обробки вантажів. 5. Застарілі організаційні структури. 6. Нестача інвестицій. 7. Незадовільний технічний стан портових споруд і устаткування недостатні інвестиції в оновлення портової інфраструктури. 8. Частина з існуючих українських портів потребують днопоглиблення. 9. Недостатні обсяги вантажо- і контейнерообороту для завантаження портів у повному обсязі.
<p>Можливості:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Використання високого коефіцієнту транзитності, за яким Україна займає перше місце в Європі, для збільшення транзитного потенціалу. 2. Збільшення вантажообігу у зв'язку із процесом глобалізації та інтеграції економік світу. 3. Розвиток транспортних коридорів. 4. Оновлення контейнерних терміналів у портах Одеси, Чорноморська, Південного. 5. Використання шляхів українського глибоководного суднового ходу р. Дунай. 6. Зменшення транспортних витрат і термінів доставки товарів в порівнянні з середземноморськими і балтійськими маршрутами. 7. Створення сучасних дистрибуторських комплексів поблизу українських портів. 	<p>Загрози:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Застаріла система державного управління МТП України. 2. Нерозвиненість державно-приватного партнерства. 3. Недосконалість нормативно-правової бази. 4. Будівництво портових потужностей на Таманському півострові. 5. Створення нових контейнерних терміналів в портах Болгарії та Румунії. 6. Негнучкість тарифної політики. 7. Нестача інвестицій в інфраструктуру, портові технології і потужності.

Рис. 1. SWOT-аналіз українських морських торгових портів

Розповсюджена загальносвітова практика системи морських перевезень і перевалювання вантажів у портах визначає вибір пріоритетних напрямків організаційного розвитку морських торговельних портів України як умови їх конкурентоспроможності в умовах глобалізації світової економіки [4]:

– розділити комерційні і регуляторні функції державних торгових морських портів, для чого закінчити приватизацію всіх майнових комплексів портів, що можуть бути виділені в окремі майнові комплекси для

надання основних портових послуг на комерційній основі, і створити регуляторні органи портів, функціями яких буде безпека судноплавства, створення комфортних умов підприємницької діяльності приватних підприємств торгового порту для збільшення його вантажообігу, правовий захист і правова допомога приватним підприємствам порту у питаннях перевалки вантажів, нагляд за додержанням правил перевезення вантажів, контроль виконання договорів між державою і приватними підприємствами порту,

фіскальна функція здійснення портового збору, організація і контроль заходів укріплення берегів;

– перейти до гнучких тарифів на перевалку вантажу шляхом встановлення верхнього чи нижнього ліміту замість фіксованої ставки тарифу з послідовним вводом вільної системи тарифікації портових послуг, що регулюються лише законами ринкового попиту і пропозиції;

– створити привабливий інвестиційний клімат шляхом тимчасового зняття податку на додану вартість на імпорте сучасне обладнання для модернізації портів, законодавчо визначити систему інвестування приватних коштів у державні фонди та методи їх компенсації;

– створити сучасну технічну базу інфраструктури портів і припортових комунікаційних шляхів обробки вантажопотоків за рахунок залучення приватних інвестицій, в тому числі на базі створення концесій (акціонерних товариств);

– забезпечити умови використання вільної практики для перевалки транзитних контейнерних вантажів;

– знизити портові збори до рівня загально прийняттого середнього рівня в портах світу;

– забезпечити стабільність вітчизняного законодавства відносно можливих пунктів пропуску вантажів, гарантій повернення інвестованих в майнові комплекси портів коштів у разі вилучення майна з використання чи володіння у зв'язку із загальнодержавними стратегічними потребами, можливо шляхом викупу у власників акцій;

– встановити жорстоку боротьбу з корупцією у портах в умовах здійснення надзорно-контрольних функцій різних служб;

– впровадити судову реформу для реального забезпечення верховенства права в Україні.

Такий комплекс заходів має забезпечити сталий розвиток морських портів, збільшення їх потенціалу, а також стимулювати підвищення якості в наданні послуг морського агентування, та забезпечити зростання вантажопотоків через підвищення конкурентоспроможності.

ВИСНОВКИ

Глобалізація світової економіки спровокувала диверсифікацію портової продукції і послуг, які у сучасних умовах виходять за межі звичайного порту. Розвиток розподільних функцій портів обумовлюється появою на близьких до портів територіях підприємств і організацій, які пов'язані з промисловим виробництвом, комерційним, інформаційним, фінансовим і іншими видами обслуговування вантажів, що проходять через портові зони.

Функціонування та розвиток морських портів здійснюються на принципах:

– об'єднання інтересів та діяльності держави, адміністрації морських портів України, інших державних підприємств, що забезпечують функціонування морського порту та суб'єктів господарювання, що здійснюють свою діяльність у межах території та акваторії морського порту;

– збереження та утворення, у тому числі на основі об'єднання майна приватної, державної та комунальної форми власності, єдиних майнових комплексів,

розташованих у межах морського порту;

– забезпечення конкуренції серед суб'єктів господарювання, що виробляють однакову продукцію (товари, роботи, послуги) у межах території та акваторії морського порту;

– розмежування функцій забезпечення безпеки мореплавства та нагляду (контролю) за безпекою мореплавства;

– забезпечення безпеки мореплавства та господарської діяльності, що здійснюється в морському порту;

– цільового використання портових зборів;

– збереження у державній власності стратегічних об'єктів портової інфраструктури морського порту;

– рівності прав усіх суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність у межах морського порту, недопущення дискримінації у доступі до об'єктів портової інфраструктури загального користування;

– сприяння підвищення якості, надійності, та прозорості послуг морського агентування, що надаються у портах України.

Метою української портової галузі має бути забезпечення зростання вантажообігу стійкими темпами. Причому значною мірою динамічність розвитку галузі залежить від розвитку приватних стивідорних компаній, та підвищення надійності, якості та простоти використання послуг морського агентування.

Список використаних джерел

1. Затулко А.В. Проблеми та перспективи розвитку морських портів України. Ефективна економіка. 2010. №3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=170>

2. Ocean Shipping Consultants. Royal Haskoningdhv to discuss the future for Black Sea Shipping. URL: <https://www.royalhaskoningdhv.com/en-gb/news-room/news/royal-haskoningdhv-to-discuss-the-future-for-black-sea-shipping/7162>

3. Управління транспортно-комунікаційної інфраструктури Одеської обласної державної адміністрації. Морські порти України та одеської області: підсумки 2019 року. URL: <https://morhoz.odessa.gov.ua/morski-porty-ukrayiny-ta-odeskoyi-oblasti-pidsumky-2019-roku/>

4. Кравченко О.А., Стребко Ю.А. Вибір пріоритетних напрямків організаційного розвитку морських торговельних портів України в умовах глобалізації світової економіки. Труды Одеського політехнічного університету. 2011. № 2(37). С. 284-289.

References

1. Zatulko A.V. Problems and prospects of development of seaports of Ukraine. Efficient economy. 2010. №3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=170> (in Ukrainian)

2. Ocean Shipping Consultants. Royal Haskoningdhv to discuss the future for Black Sea Shipping. URL: <https://www.royalhaskoningdhv.com/en-gb/news-room/news/royal-haskoningdhv-to-discuss-the-future-for-black-sea-shipping/7162>

3. Department of transport and communication infrastructure of the Odessa regional state administration. Seaports of Ukraine and Odessa region: results of 2019. URL: <https://morhoz.odessa.gov.ua/morski-porty-ukrayiny-ta-odeskoyi-oblasti-pidsumky-2019-roku/> (in Ukrainian)

4. Kravchenko O.A., Strebko Y.A. Choice of priority directions of organizational development of sea trade ports of Ukraine in the conditions of globalization of world economy. Proceedings of Odesa Polytechnic University. 2011. № 2(37). pp. 284-289. (in Ukrainian)